MAZLUM DOĞAN

APORIA

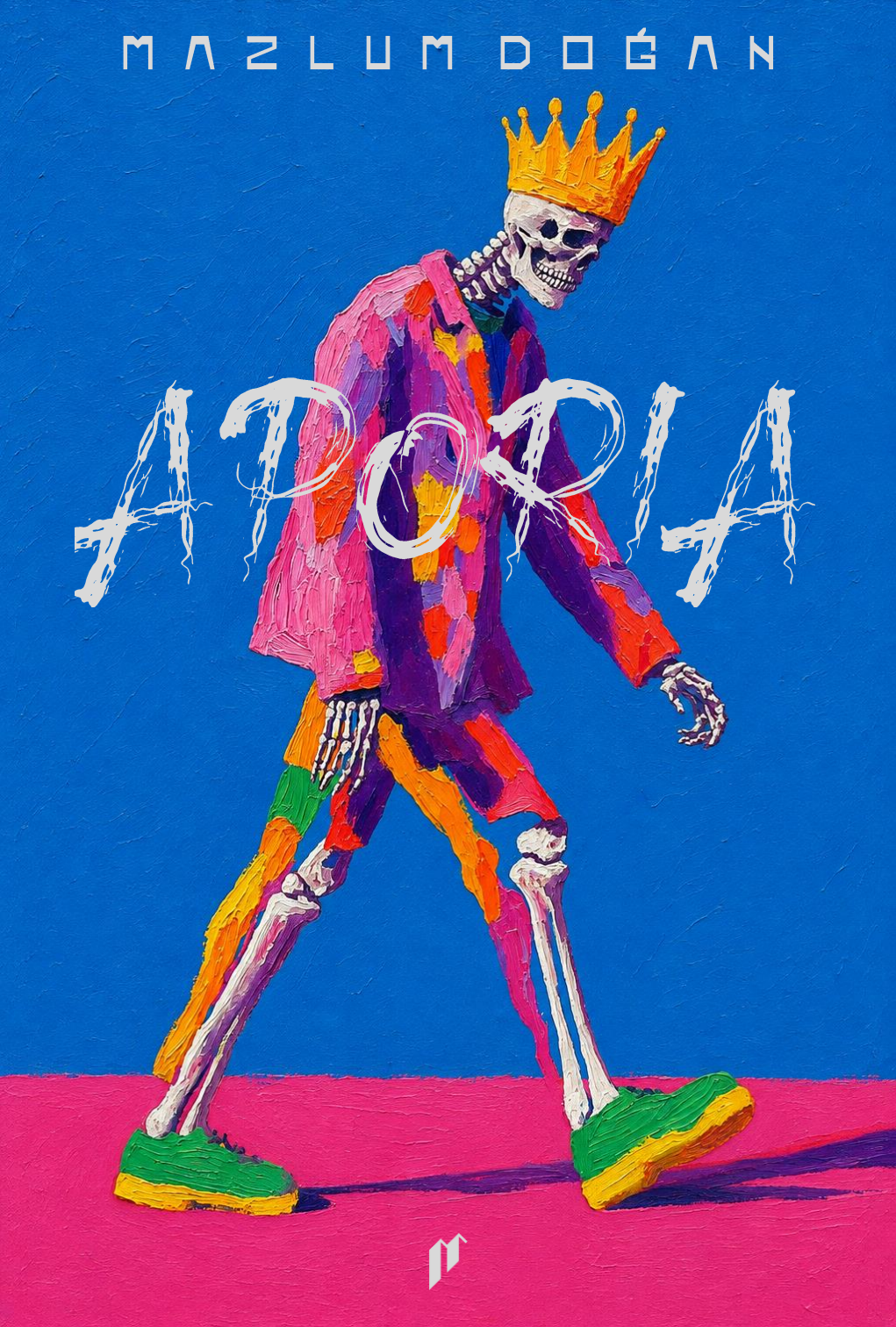

ÖN SÖZ

Her düşünce, zihnin kendi içine attığı bir kördüğümdür. Çözülmeyi bekledikçe daha da sıkılaşan bir *aporia*.

Bu sayfalarda yer alan 100 deneme, cevabını arayan soruların değil; cevapsızlığın kendisiyle barışma sancısının birer kaydıdır. Mantığın bittiği, tanımların yetersiz kaldığı ve sıfırın bire eşitlenemediği o belirsiz eşikte biriken sessizlikler toplamı.

Buradaki yazılar size bitmiş hakikatler vaat etmiyor. Aksine, sizi kendi zihninizin içindeki o tanımsız çıkmazlarda bir anlığına durmaya, o düğümlere bakmaya davet ediyor. Çünkü bazen en büyük berraklık, içinden çıkamadığımız o zihinsel düğümlerin tam ortasında gizlidir.

Yola çıkmaya ve kendi çıkmazlarınızla yüzleşmeye hazırsanız, hoş geldiniz.

0.000.000 ≠ 1 1
7 2
27 3
AÇIK KAPILARIN İSTİLASI 4
ALKIŞ İLE YUHALAMANIN ARASI 5
AYNI ÜNİFORMADAKİ ADALET 6
BALODAKİ MASKESİZLER 7
BENLİĞİN YETERSİZLİĞİ 8
BİLİNCİN BAHÇESİ 9
BİR PARÇALANMA SANATI 10
BİRKAÇ SANTİMETREKÜPÜN ÖZGÜRLÜĞÜ 11
BOŞ CEPLERİN SENFONİSİ 12
CAMEKÂN MUTLULUKLARI VE GERÇEĞİN ÇEKİCİ 13
CCXCIV KITA VE SONRASI 14
CENİNLİKTEN CESETLİĞE: İNSAN OLMA SANCISI 15
ÇATLAK AMA GERÇEK 16
ÇIPLAKLIĞIN PORTRESİ 17
ÇOCUKÇA BİR BİLGELİK 18
ÇÜRÜMEYE RAZI TOHUM 19
DAİMÎ İSRAF 20
DENKLEŞTİRİCİ MİZAN 21
DİRENİŞTEN DENGEYE 22
DÜNYA'NIN İNSANLIĞA BAKİYESİ 23
DÜŞÜ YAŞATABİLME SANATI 24
EKSİK AMA GERÇEK 25
ERTELENMEMİŞ OLAN 26
EŞİĞİN ÖTESİNDEKİ İSTİLACI 27

FARK EDİLMEDEN 28
FIRLATILDIĞIMIZ SAHNE 29
GEÇMİŞİN REHİNİ 30
GELECEĞE DÖNÜŞ: HİÇLİK 31
GÖLGE VE CAM KULELER 32
GÖRÜNMEZ İPLER VE AĞIR GÖLGELER 33
GÜLÜŞÜ ZIRH, KALBİ SUR OLANLAR 34
HAFIZANIN AMPUTASYONU 35
HANGİMİZDEN EKSİLDİ? 36
HAYATA MEKTUP 37
HAYRANLIK ZİNCİRİNİN SONSUZLUĞU 38
HİÇLİĞİN TAPUSU 39
IRAKSAK SANDALYELER 40
IŞIK GÖRSELER GÖLGE SANIRLAR 41
İÇİMİZDEKİ FAUNA 42
İDRAKIN DİNGİN HASADI 43
İHTİMALİN SÖNÜŞÜ 44
İKİ UÇURUM ARASINDAKİ SORU 45
İKİ YARIM DEĞİL, İKİ TAM OLABİLMENİN ŞARTI 46
İYİLİK BİR TERCİH DEĞİLSE, GÜNAH KİMİNDİR? 47
JALON 48
KARNI TOK, RUHU AÇ CELLATLAR 49
KAYBEDENİN ZAFERİ 50
KENDİ TARLAMDA KÖSTEK 51
KİMSİN SEN? 52
KOZMİK TUVALİN YÜCE RESSAMI 53
“KRAL ÇIPLAK!” DİYEBİLMELİ 54

KRONOMETRESİZ ÖMÜRLER 55
LABİRENTİN ÇEPERLERİ 56
LİYAKAT İLE MUKAVELE 57
MASAL BİTTİ, UYANIN 58
MASALIN SONUNDAN SONRA 59
MASKENİN ARDINDAKİLER 60
MİLYAR YILLIK BİR SAHNEDE ÜÇ SANİYELİK STRES 61
MODERN MUCİZENİN GÖLGESİNDE 62
MUSALLA TAŞINDAKİ KEFENSİZ ZENGİNLER 63
NE…NE… 64
O BİRİCİK AN 65
OLSUN, EKSİL! 66
ÖLÜMÜN İCAT ETTİĞİ İNSAN 67
ÖRSELENEN AİDİYET 68
ÖZ İHMAL 69
ÖZ YUVAYA DÖNÜŞ 70
ÖZNENİN TERSİNMESİ 71
PAPATYA İNFAZLARI VE DİĞER HİÇLİKLER 72
PEMBE TÜLÜN ARDI 73
PİŞMANLIĞIN ELLERİ 74
REALİST REÇETE 75
SAFİ İSRAF 76
SOLMAMAK İÇİN AÇMAMAK 77
SOLMANIN DİLİ 78
SUÇUN SAHİPSİZ, CEZASIZIN SERBEST KALDIĞI YER 79
SUSMAYI ÖĞRETEN SORU 80
ŞAHESERDEKİ GİZLİ ANATOMİ 81

TANIKSIZ ACI 82
TAŞ TAŞ ÜSTÜNDE, İNSAN ALTINDA 83
TEK KOLLU TERAZİ 84
TEK MEŞRU TUTSAKLIK 85
UYUMANIN YETMEDİĞİ YER 86
ÜRYAN GERÇEKLİKTEN MAKBERE 87
VARIŞIN İLLÜZYONU 88
VİTRİNLERDEN UZAK, KENDİNE YAKIN 89
YALNIZLIK TEHLİKELİDİR 90
YATAY CİHAT 91
YIRTICIYI ALT EDEN MELODİ 92
YÜRÜRKEN ÖĞRENİLİR BELKİ DE 93
YÜZ SEKİZ MİLYAR İNSANDAN BİRİ 94
ZAMAN CİMRİSİ 95
ZAMANI AŞAN FISILTILAR 96
ZAN VE HAKİKAT 97
ZARURİ DEHA 98
ZİRVEDEKİ CÜCE 99
ZORMUŞ VEDA 100

0.000.000 ≠ 1

İnsanlığın en eski yanılgılarından biri, niceliğin görkemine aldanıp niteliğin sessiz gücünü hafife almak. Hayatı sayıların kör edici çokluğuyla ölçmeye kalkışır, yan yana dizdiğimiz her sıfırla bir dağ yarattığımızı sanırız. Oysa hakikat, bir dehanın soğukkanlılığıyla fısıldar kulaklarımıza: "Yan yana toplanan milyonlarca sıfır, maalesef bir etmez."

Sıfır, kendi başına ne bir yokluktur ne de bir varlık. Sadece bir eşiktir. Bir omurgadan, bir özden yoksun eylemleri, fikirleri doğurur. Bir binayı ayakta tutan şey harcın çokluğu değil, temelindeki demirin ve taşın karakteridir. İçinde inanç taşımayan milyonlarca söz, tek bir samimi sükutun yerini tutamaz. Ruhu eksik kalmış binlerce gün, yaşanmış tek bir "an"ın ağırlığına erişemez.

Çünkü hayat, yığınların değil, "öz"ün geometrisidir. Kendini gerçekleştirememiş, kendi içindeki o kurucu "bir" i bulamamış her unsur, yanına ne kadar benzeşini alırsa alsın, toplamda koca bir hiçliği büyütmekten başka bir işe yaramaz. Bir sıfır, önünde bir tamsayı olmadıkça sadece boşluğun sınırlarını çizer.

Hayatın muhasebesini tutarken sayıların çokluğuna değil, değerlerin ağırlığına bakın. Unutmayın ki dünyayı değiştirenler arkalarındaki sıfırların kalabalığına güvenenler değil, tek başına "bir" olabilme cesaretini gösterenlerdir.

7

Fırtına dindi. Gökyüzünü yırtan o devasa gürültü, yerini hiçbir kelimenin dolduramayacağı derin bir sessizliğe bıraktı. İnsanlık tarihi boyunca koşan, yıkan, inşa eden ve her ne pahasına olursa olsun kazanmak isteyen o mağrur adımlar, sonunda kendi sessizliğinde boğuldu.

Yürünen yollar, geride bırakılan ayak izleri... Hepsi tarihin o soğuk ve tozlu kalbine birer çentik gibi atıldı. Peki ya o büyük iddialar, dinmek bilmeyen hırslar ve o hırsların gölgesinde dökülen gözyaşları? Onlar tarihin sayfalarına sığmadı. Bizim içimize, insanlığın ortak hafızasına ve kalbine kazındı. Güçlü olmanın, hükmetmenin peşinden koşarken kırıp döktüğümüz ne varsa, şimdi o derin sessizlikte yüzümüze çarpıyor.

Büyük iddialarla başlayan, bitmeyecekmiş gibi süren bir devir daha kapandı. Sahne ışıkları söndü, roller tükendi ve nihayet oyun bitti. Geriye sadece elinde fani hırslarıyla baş başa kalmış çıplak insan kaldı.

Ve alkışlar da bittiğine göre, şimdi kendi sessizliğimizle yüzleşme vakti.

27

Zaman, her zaman takvim yapraklarının sararmasıyla ölçülmez. Bazı insanlar kronolojik ömürlerinin zirvesine tırmanırken, içlerindeki o delişmen çocuk çoktan uçurumdan aşağı bırakmıştır kendini. "Çoğu insan 27 yaşında ölür. Biz onları sadece 72 yaşında gömeriz." derken kastedilen, bedenin biyolojik bir makine gibi tıkır tıkır işlemesi değil. Ruhun, merakın ve o saf isyanın sönüşüdür.

Yirmi yedi, bir eşiktir. Gençliğin o ham, köşeli hayalleri ile hayatın o soğuk, rasyonel gerçekliğinin amansızca çarpıştığı bir cephedir. Pek çok insan bu yaşa geldiğinde, dünyanın adaletsiz düzenine karşı salladığı kılıcı yavaşça yere indirir. Heyecanlar evcilleşir, riskler yerini emniyetli limanlara bırakır, idealler birer birer konfor alanının sunaklarında kurban edilir. İşte tam o an, ruhun üzerine ilk toprak atılmıştır. Geriye kalan kırk beş küsur yıl, sadece birer provadır. Toplumun çizdiği sınırlarda usulca yürüyen, nefes alan ama yaşamayan birer gölgedir insan.

Gerçek ölüm, kalbin durması değil; gözlerdeki o vahşi ışığın, o sorgulayan bakışın sönmesidir. Bu felsefi trajedi, didaktik bir uyarıyı da içinde taşır. Yaşamak sadece yaşlanmak değildir. Eğer yirmi yedinizde hayallerinizi bir kenara koyup hayatı bir idame ettirme projesine dönüştürdüyseniz, yetmiş ikinizdeki o görkemli cenaze töreni aslında çok gecikmiş bir ritüelden ibarettir. Toplum sizi o gün gömer ama siz çoktan kendi sessiz mezarınızda, o eski heyecanların külleri üzerinde oturmaktasınızdır. Bugün sadece nefes mi alıyorsunuz, yoksa gerçekten hayatta mısınız? Ruhunuzun selasını yirmi yedinizde okutmayın çünkü dünya yaşayan ölülere değil, son nefesine kadar o içindeki ateşi harlayanlara muhtaçtır.

AÇIK KAPILARIN İSTİLASI

Her affediş, ruhun cömertliği gibi görünse de bazen muhatabına çizilmiş sınırları silen bir silgiye dönüşür. İnsanın sınırları, onun varoluş kalesidir. Kapıları ardına kadar açık bırakan, duvarları yıkan bir hoşgörü nezaket değil, kendi topraklarını istilaya açmaktır. Çünkü her şeyi affeden biri, her şeye izin verildiği mesajını verir.

Merhamet, adaletin terazisinden koptuğunda yıkıcı bir teslimiyete evrilir. Karşındakine sunduğun sonsuz kredi, senin varlığını değersizleştiren bir açık çeke dönüşür. Unutma; gökyüzü bile her fırtınayı bağrına basmaz, şimşekleriyle sınırını çizer. Toprak her çiğneyeni baş tacı etmez, bazen kuraklığıyla isyan eder.

Ruhunu bir açık deniz gibi sunma. Limanın olsun, kuralların olsun. Bir insanı her hatasında bağışladığında, ona sadece seni incitmenin cezasız kaldığını öğretirsin. Kendi değerinin celladı olma.

Gerekirse kırıl, gerekirse mesafelerin o soğuk ama güvenli rüzgarını arana al. Çünkü hayat, kendini hiçe sayarak başkalarını aklama sahnesi değildir. Kendini korumak sevgisizlik değil, en asil dürüstlüktür.

O yüzden her şeyi affetme. Bırak bazı günahların yükünü onu işleyenler taşısın. Senin yüreğin, herkesin pervasızca yürüyebileceği bir yolgeçen hanı değil, yalnızca kıymet bilenlerin girebileceği bir tapınak olmalıdır.

ALKIŞ İLE YUHALAMANIN ARASI

İnsan, hayat sahnesine çıktığı andan itibaren alkışların şehvetiyle ve yuhalamaların kırbaç izleri arasında savrulan trajik bir aktördür. Henüz acemi birer ruhken, dışarıdan gelen her fısıltıyı kendi kimliğimiz sanırız. Övgü göğsümüzü kabartır, hakaret bizi yerin dibine sokar. Oysa hayatın o soğuk, realist laboratuvarında tecrübe bize tek bir acı gerçeği fısıldar. Dışarıdaki dünya bir aynadır ama o ayna her zaman kırıktır ve görüntüyü büker.

Sanat tam da bu kırılmanın kalbinde başlar. Gerçek bir sanatçı, tuvaline fırça vururken ya da kelimeleri kâğıda dizerken pazar meydanının gürültüsünü susturabilen kişidir. Çünkü bilir ki bugün seni göklere çıkaran o sığ beğeni, yarın bir hatanda seni dipsiz kuyulara fırlatacaktır. Kazancın sarhoşluğu ile kaybın yıkımı, insanı kendi özünden koparmak için kurulmuş iki büyük tuzaktır.

Çıplak bir gerçeklikle yüzleşelim, çoğumuz bu sınavda kalırız. Cebimiz dolduğunda yürüyüşümüz, eleştirildiğimizde ise karakterimiz bükülür. Hakiki özgürlük ise ne cebin doluluğuna ne de kalabalıkların onayına bağlıdır. O, rüzgâr ne yönden eserse essin kendi fırtınasında bile pusulasını kaybetmeyen o sarsılmaz, yalın ve dürüst omurgada gizlidir.

Dünyanın tüm gürültüsüne rağmen kendin kalabilmek. İşte insanın verebileceği en asil, en estetik ve en zorlu başkaldırı budur.

AYNI ÜNİFORMADAKİ ADALET

Yıllardır içimde büyüyen o yabancılaşma hissinin adını koymak vakit aldı. Dünya dönüyordu, düzen tıkır tıkır işliyordu ama ben çarkların arasında sürekli bir yerlere takılıyordum. Meğer mesele uyum sağlayamamak değilmiş. Mesele, çizilen sınırların adaletsizliğine hiçbir zaman göz yumamamış olmakmış.

Geriye dönüp baktığımda, nefes alabildiğim yegâne anların bir okul sırası ya da bir kışla koğuşu olduğunu fark etmek garip bir burukluk yaratıyor. Çünkü sadece orada, o duvarların arasında herkes eşitti. Üzerindeki kumaş aynıydı, önündeki yemek aynı, sırtındaki yük aynı. Ne paran geçerdi oradaki yalnızlığına ne şöhretin kurtarırdı seni aynı nöbetten. Yaşın, geldiğin yer, ceplerinin doluluğu anlamını yitirirdi. Bir bütündü herkes ne eksik ne fazla.

Surların dışına çıktığımız an başlayan o vahşi yarış, adil olmadığını bildiğim tek oyundu. Dışarıda herkesin kimliği, gücü ve fiyakası kadardı yeri. Eşitliğin bittiği yerde başladı benim uyumsuzluğum. Geçmişe duyduğum o bitmeyen özlem de mutlu bir çocukluk arayışı değildi, aslında sadece bir kez olsun insan olarak bir ve eşit sayılmanın özlemiydi.

Şimdi 27 yaşında, bu yapay düzenin ortasında duruyorum. Ne geçmiş o kadar yakın artık ne de dünya değişecek kadar adil. Bu hiyerarşinin, bu bitmeyen kıyasın içinde bir yer edinememiş olmak belki de benim başarısızlığım değil, bu düzenin en net yansımasıdır. Ve ne yazık ki alışamadığım bu dünya, ben değişsem de adilleşmeyecek.

BALODAKİ MASKESİZLER

İnsan, dünyayı kendi kalbinin renginde görür. Ruhunda hileye yer açmamış bir çocuk saflığıyla yola çıkanlar, adımlarını bastıkları toprağın her zaman göründüğü kadar katı ve güvenli olduğunu sanırlar. Kendi diline yalanın zehrini bulaştırmamış bir insan için karşıdan gelen her söz bir hakikat beyanıdır. Çünkü insan, yabancısı olduğu bir kötülüğün başkalarında filizlenebileceğine ihtimal vermez. Ancak hayat, bu konforlu saflığı uzun süre cezasız bırakmaz.

Gerçekçilik, çoğunlukla ilk büyük hayal kırıklığının küllerinden doğar. Sanat da tam olarak burada devreye girer. O acı gerçeği dondurur, işler ve önümüze koyar. İlk kez bir yalanın keskin dişleriyle yaralandığınızda, tecrübe denen o soğuk öğretmen sahneye çıkar. Size ilk dersini fısıldar, "Herkes senin gibi oynamıyor."

Bu bir yıkım gibi görünse de aslında uyanıştır. Maskesiz gezenlerin, maskeli bir baloda hayatta kalmayı öğrenme sürecidir. Acı gerçekle yüzleşmek ruhu sertleştirir, bakışları netleştirir. Sanatçı, bu sancıdan beslenerek o saf dürüstlüğü bir zayıflık olmaktan çıkarıp bir başkaldırıya dönüştürür.

Evet, yalanı bilmeyenler ilk başta kandırılmaya mahkumdur. Ama realist bir gözle bakıldığında, dünyanın tüm sahte ışıklarına rağmen günün sonunda sadece kendi gerçeğinde direnenler kalıcı bir iz bırakır. Tecrübe bize inanmayı değil, kime inanacağımızı seçmeyi öğretir. Acı da olsa, bizi büyüten tek gerçek budur.

BENLİĞİN YETERSİZLİĞİ

Ucu bucağı görünmeyen denizler, heybetiyle göğü delen dağlar ve milyarlarca insanın koşturduğu caddeler... Dünya, aklımızın sınırlarını zorlayacak kadar büyük. Ancak ironi tam olarak burada başlıyor. Dışarıdaki evren genişledikçe, insanın içindeki o derin boşluk daha da belirginleşiyor.

İnsan, bu devasa sahnenin ortasında ne kadar donanımlı olursa olsun, günün sonunda kendi kalbinin sessizliğini bastırmaya yetemiyor. Bilgimiz artıyor, teknolojimiz dünyayı küçültüyor ama kendi ruhumuzun açlığını doyurmaya gücümüz yetmiyor. Bir başkasının bakışında onaylanma arzusu, bir dostun sesinde teselli arayışı ya da sadece anlaşılma ihtiyacı... Hepsi, tek başımıza eksik kaldığımızın birer kanıtı.

Belki de insanın en büyük trajedisi budur. Galaksileri keşfedecek kadar büyük bir zihne sahip olup, kendi göğüs kafesine sığmayan o yalnızlığı dindirecek kadar kendine yetememesi. Kendi kendimizin kurdu, yine kendi kendimizin yabancısıyız. Devasa bir evrende, küçücük bir kalbin sızısıyla baş başayız.

BİLİNCİN BAHÇESİ

Bir elma ağacının altında dururum. Dal, kendi ağırlığıyla eğilmiş. Meyve, kendi olgunluğuyla düşmeye hazır. Ağaç bunu bilmez. Düşüş, bilinmeden de gerçekleşir. Toprağa çarpan şey hiçbir gözün tanıklığına muhtaç değildir. Ama ben bakarım ve bakışım düşen şeyi bir ana dönüştürür. Kırmızı, ağır, hüzünlü bir düşüş. Ağaç bundan habersizdir, toprak da. Yalnız bende bir yankı belirir. Gerçeğin değil, gerçeğin bende bıraktığı izin yankısı.

İşte hakikat böyle doğar. Çoban köpeğinin uzaktaki sürüyü zihninde küçük, beyaz lekeler hâline getirmesi gibi. Sürü kendi gerçekliğinde otlar, böğürür, yürür. Köpeğin algısından bağımsız bir varoluşla. Köpeğin gördüğü ise artık sürü değil, sürünün köpekte bıraktığı gölgedir. Biz de böyle gölgeler taşıyan canlılarız.

Bir kitap, rafında sessizce gerçektir. Kâğıdı, mürekkebi, ağırlığıyla. Ama açıldığı an okuyanın zihninde başka bir kitap doğar ne yazarın kastettiği ne kâğıdın taşıdığı. Sadece okuyanın hakikatidir bu. Aynı sayfa, bin gözde bin ayrı gölge bırakır.

Belki de bu yüzden hakikat hiçbir zaman dinlenmez. Gerçek, taşın sessizliğinde durabilir; hakikat ise sürekli bir titreşimdir, ışığın suya her değişinde yeniden kırılan bir açıdır. Biz o kırılmanın peşinde koşan gölgeleriz. Gerçeğin kendisine asla dokunamadan, yalnızca onun bizde bıraktığı ürpertiyle yaşayan varlıklar.

BİR PARÇALANMA SANATI

Bir şeyi bilmek, onunla araya mesafe koymayı gerektirir. Kendine dışarıdan bakamayan, kendini tanımlayamaz. Saf gerçeklik tam da bu yüzden kendi üzerine düşünemez, o yalnızca vardır. Okyanusun kendi ıslaklığını bilmemesi, ışığın kendi aydınlığına şahit olamaması gibi... Gerçek, bütündür ve bölünemez.

Kendimizi tanıma yolculuğumuzun tam da bu noktada trajik bir paradoksa dönüşmesi kaçınılmazdır. İnsan ne zaman "Ben kimim?" diye sorsa bütünden kopar, aynanın karşısına geçer ve kendini ikiye böler. "Gözlemleyen ve gözlemlenen." Oysa bölünme başladığı an, saf gerçeklik terk edilmiştir. Aynadaki aksimize fısıldadığımız her tanım, her kimlik ve her sıfat bizi bütünden ayıran ve gerçeğin saf doğasını büken birer illüzyondur.

Kendimizi bilmek için kendimize yabancılaşmak yani bir anlatı yaratmak zorundayızdır. Bu yüzden insan kendi gerçeğini ararken kelimelerden, rollerden ve maskelerden örülü bir yalanı yaşamak zorundadır. Bizler gerçeği tanımak uğruna bütünlüğünü feda etmiş, kendi varoluşunu ancak kurguladığı hikayelerle anlamlandırabilen o asil yalancılarız.

BİRKAÇ SANTİMETREKÜPÜN ÖZGÜRLÜĞÜ

Dünya; mülkiyetlerin, unvanların, sosyal rollerin ve başkaları tarafından dikte edilmiş arzuların gürültülü bir panayır yeridir. Satın aldığımız evler, giydiğimiz kıyafetler, hatta bazen savunduğumuz fikirler bile bize ait değil. Hediye paketinde sunulmuş normlardır. Gerçek tecrübe ise bu illüzyonun bittiği yerde, o daracık kemik kafesin içinde başlar.

Sanat, tam da bu kısıtlanmış alandan taşan bir isyandır. Bir ressamın tuvale bıraktığı fırça darbesi ya da bir yazarın kâğıda döktüğü sızı, dış dünyadaki hiçbir gücün zincir vuramadığı o birkaç santimetreküpün özgürlük çığlığıdır. Etrafımızdaki her şey elimizden alınabilir, zaman her şeyi eskitebilir, sistem bizi tek tipleştirebilir. Ancak zihnin o mahrem odasında biriken yaşanmışlıklar, kimsenin çiğneyemeyeceği tek kutsal topraktır.

Realist bir gözle bakarsak, hayat bizi sürekli dışarıya bağımlı kılmaya çalışır. Fakat insanın en büyük zaferi, o etten ve kemikten kalenin içinde kendi heykelini yontmayı başarabilmesidir. Her şeyin geçici olduğu bu simülasyonda gerçekten bize ait olan tek mülk; hissettiklerimiz, düşündüklerimiz ve o dar alana sığdırdığımız sonsuz evrendir.

BOŞ CEPLERİN SENFONİSİ

İnsanlık, değer denen o soyut kavramı cebindeki metal parçalarının ağırlığıyla ölçmeye başladığından beri, ruhun aristokrasisi hep hor görüldü. Toplumun o kör, sağır ve mekanik tartısı her şeyi maddiyata vurur. Peşinden koştuğun tutku eğer bir banka hesabını şişiriyorsa "başarı" derler, eğer seni bir lokma ekmeğe muhtaç ama gökyüzüne aşık bırakıyorsa "delilik". Ne acı ne zavallı bir yanılgı. Ölümün o mutlak ve soğuk beyazlığında çizgiler eşitlendiğinde, yanımızda götüremeyeceğimiz rakamlar için feda ettiğimiz gençliğimiz, o çok güvendiğimiz realizmin aslında en büyük illüzyon olduğunun kanıtıdır.

Realist olmak, sadece faturaları ve hayatın acı, çıplak gerçeklerini görmek demek değildir; asıl realizm, insanın içindeki o coşkulu ateşi söndürdüğünde geriye sadece yürüyen bir ceset kalacağını idrak etmesidir.

27 yaşında, cebinde beş kuruşu olmayan ama avuçlarında notaların, seslerin ve rüyaların sonsuz evrenini taşıyan bir müzisyen, bu dünyanın sahte zenginlerine yukardan bakar. Çünkü o, hırsların kölesi olmuş, hiç hayal kurmamış, tutkunun o yakıcı ama iyileştirici acısını tatmamış insanların ne kadar eksik ve coşkusuz yaşadığını bilir. Onlar güvenli limanlarında kururken, sen fırtınanın ortasında kendi senfonini bestelersin.

CAMEKÂN MUTLULUKLARI VE GERÇEĞİN ÇEKİCİ

İnsanlık, modern dünyanın vitrinlerine dizilmiş o pembe, pürüzsüz ve uyuşturucu "ucuz mutlulukların" peşinde koşarken mühim bir şeyi gözden kaçırıyor. Vitrindeki sahte parıltılar, ruhu sadece tembelleştirir. Oysa Dostoyevski'nin de fısıldadığı gibi, "İnsanın ruhunu yücelten acı, ucuz bir mutluluktan daha değerlidir." Çünkü hayat, steril laboratuvarlarda değil; sokağın tozunda, ayrılığın soğukluğunda ve gerçeğin çıplaklığında yaşanır.

Realist bir pencereden baktığımızda, tecrübe dediğimiz o sarsılmaz zırh, konfor alanlarında dövülmez. Bizi biz yapan, karakterimize o derin ve karakteristik çizgileri nakşeden şey sızım sızım sızlayan o acı gerçeklerdir. Sanat bile en görkemli sarayını acının üzerine inşa etmez mi? En vurucu senfoniler bir kaybın, en ölümsüz tablolar bir iç savaşın, en derin dizeler ise bir feryadın dumanından doğmuştur. Acı, insanı hamlıktan kurtarıp sanata ve bilgeliğe dönüştüren en sadık simyacıdır.

Ucuz bir tebessümün ardına saklanıp hayatı ıskalamaktansa, gerçeğin acısıyla yüzleşip büyümek daha asildir. Ruhun çekiç darbeleriyle yontulup yücelmesi, sahte bir cennetin rehavetinde çürümekten her zaman daha değerlidir.

CCXCIV KITA VE SONRASI

Abdülhak Hâmit Tarhan, Fatma Hanım'ın ölümünün ardından Türk edebiyatının en derin feryatlarından biri olan Makber'i yazarken acısında son derece samimiydi. O 294 kıta, kelime kelime dökülen birer gözyaşıydı. Ancak aynı Hâmit o trajik cenaze merasiminin hüznü henüz dağılmadan, hayatın bir başka köşesinde yeni bir kadının gözlerinde teselli arayabiliyordu. İlk bakışta bu durum aşkın bir yalan, sanatın ise koca bir illüzyon olduğunu düşündürebilir. "Aşk gerçek olsaydı..." diye başlarız söze, bir ihanet kurgularız zihnimizde. Oysa buradaki acı gerçek, aşkın sahteliği değil. İnsan doğasının ve yaşamın çiğ, acımasız ve realist yapısıdır.

Sanat, duyguyu dondurur ve onu mutlak bir sonsuzluğa hapseder. Makber'deki aşk ölümsüzdür çünkü kâğıt üzerindedir. Deneyim ise akışkandır, acıtır ve en önemlisi bencildir. İnsanoğlu, en derin acıyı yaşarken bile hayatta kalma güdüsüyle yanıp tutuşur. Hâmit'in cenazedeki o ani yönelişi, Fatma Hanım'a duyduğu aşkın hiçliği değil; ölümün o soğuk, yok edici gerçekliği karşısında dehşete düşen bir ruhun can havliyle yaşama ve sıcaklığa tutunma çabasıdır.

Acı bir tecrübe hayat, edebiyatın çizdiği o kusursuz ve sadık çerçevenin çok ötesindedir. Sanat bize olması gerekeni ya da hissedilenin en saf halini sunar. Realizm ise insanın zaaflarını, çelişkilerini ve etten kemikten yapıldığını hatırlatır.

Aşk gerçektir fakat insan o gerçeği bir ömür boyu aynı kararlılıkla taşıyamayacak kadar kırılgan ve değişkendir. Cenazedeki o bakış, şiirlerin büyüsünü bozabilir ama hayatın en çıplak gerçeğini önümüze serer. Sanat ölümü ebedileştirir, insan ise ne pahasına olursa olsun yaşamayı seçer.

CENİNLİKTEN CESETLİĞE: İNSAN OLMA SANCISI

İnsan doğulur evet, peki ama insan olunur mu? İşte bütün kavga bu sorunun çıplaklığında başlar.

Şeffaf bir pencereden bakarsak hayat bizi ilk günden itibaren törpülemeye, ehlileştirmeye ve en nihayetinde mekanikleştirmeye programlar. Faturalar, sabah alarmları, maskeli nezaketler ve modern dünyanın vahşi ritmi arasında ruh nasır tutmuş bir tene dönüşür. Acı gerçek, hayatta kalma mücadelesi verirken adil ve derinlikli bir varlık olarak kalabilmek neredeyse imkânsızdır. Açken, kırılmışken ya da her gün canın yanarken insani erdemlerden bahsetmek fildişi kulelerin lüksüdür.

İşte tam bu noktada sanat ve tecrübe devreye girer. Tecrübe insanı önce yıkar, canını yakar, illüzyonlarını elinden alır. Seni en ham, en bencil ve en savunmasız halinle yüzleştirir. Sanat ise bu yıkıntıların arasında tutulan bir aynadır. O aynaya bakma cesareti gösterdiğinde çektiğin acının sadece sana ait olmadığını, kolektif bir yaraya dokunduğunu anlarsın. Acı, insanı katılaştırabilir ama doğru işlendiğinde kendi insanlığına giden yolun haritasına da dönüşebilir.

Kendi insanlığına ulaşmak, içindeki karanlığı, bencilliği ve zaafları inkâr etmeden onlarla birlikte yaşayabilme sanatıdır. Bu yolculuk bir varış çizgisi değil, her gün yeniden girilen bir savaştır. Yaşarken, nefes alırken ve bu kadar kirlenmişken o saf öze ulaşmak muazzam derecede zordur.
Çünkü insan olmak, sadece etten ve kemikten ibaret olmak değil, her şeye rağmen içindeki o sızlayan vicdanı ayakta tutabilme becerisidir.

ÇATLAK AMA GERÇEK

Zaman, içi boşaltılmış bir kavram olarak akıp gidiyor ve bizler akreple yelkovanın arasına sıkışmış toz zerreleriyiz. En büyük yanılgımız bu devasa boşluğa bir anlam yükleme telaşımızdı. Oysa hayat; sahnesi yıkık, seyircisi terk edilmiş bir tiyatro oyunundan fazlası değil. Bizler ise ezberlediğimiz replikleri sanki birileri dinliyormuş gibi karanlığa fısıldayan mağrur oyuncularız.

Güzellik kusursuzlukta değil, o kırılma anında gizli. İnsanın en büyük trajedisi, kendi elleriyle inşa ettiği hapishanenin anahtarını cebinde taşıdığını unutmasıdır.

Çaba, akıntıya karşı yüzmek değil. Suyun dibindeki karanlığı kabullenmektir. Umut, gece yarısı hiç gelmeyecek bir treni paslı rayların üzerinde beklemektir. Gerçek ise canımızı yakan şey hayatın acımasızlığı değil. Bizim ona gösterdiğimiz naif dirençtir.

ÇIPLAKLIĞIN PORTRESİ

Mükemmellik, modern dünyanın insanlığa sunduğu en büyük yanılsamadır. Köşeleri cetvelle çizilmiş, pürüzsüz ama ruhsuz bir hapishane. Sanatın ve hayatın gerçeği ise bu steril kutuların çok uzağında, pürüzlerin ve çatlakların arasında gizlidir.

Gerçek tecrübe, zafer anlarından ziyade alınan yaraların kabuk bağlama sürecinde birikir. Maskesiz bir yüzle aynaya bakabilmek, bugünün dünyasında en sert realist eylemdir. Çünkü hayat kusursuz bir simetri değil; acının, hatanın ve büyümenin getirdiği asimetrik bir dengedir. İnsanı ve onun elinden çıkan sanatı güçlü kılan da tam olarak bu tamamlanmamışlık halidir. Bir tuvaldeki aceleci fırça darbesi, bir şarkıda detone olan o samimi ses ya da hayatın tam ortasında yapılan o insani hata. Hepsi kusurludur ama hepsi nefes alır.

Vitrinleri süsleyen sahte alkışlar yerine gecenin karanlığında başını yastığa koyduğunda hissedilen o iç rahatlığı, estetik bir illüzyondan çok daha değerlidir. Ne fazlası ne eksiği… Acısıyla, tatlısıyla, olduğu gibi. Günün sonunda tarihe ve hafızaya kalacak olan yalan bir mükemmellik değil, o kusurlu ama dimdik ayakta duran sahiciliktir.

ÇOCUKÇA BİR BİLGELİK

Felsefe genellikle devasa kütüphanelerin, kalın kitapların ya da ak sakallı bilge adamların gölgesine gizlenmiş gibi görünür. Oysa onun filizlendiği ilk toprak, son derece mütevazı ve tanıdıktır. Bir çocuğun ardı arkası kesilmeyen o ilk soru işaretleri. "Neden gökyüzü mavi?", "Ağaçlar uyur mu?", "Zaman nereye gidiyor?"

Çocuk için dünya, henüz alışkanlıkların ve kanıksamaların üzerini örtemediği devasa bir bilmecedir. Yürümeyi öğrenen bir çocuk, aslında evrenin sırlarını çözmeye çalışan ilk filozoftur. Ancak büyüdükçe hayatın telaşı ve "Nasıl olsa böyle." kabullenişi, o taze merakın üzerini kalın bir toz tabakasıyla kaplar. Sorular yerini yanıtlara değil, ne yazık ki ilgisizliğe bırakır.

Felsefe yapmak işte bu yüzden büyük bir zihinsel çabadan ziyade, içimizdeki o meraklı çocuğu yeniden uyandırma çabasıdır. Dünyaya bir yetişkinin ezberlenmiş gözleriyle değil, bir çocuğun hayret dolu bakışlarıyla bakabilmektir. Çünkü yaşamı sorgulamayı bıraktığımız an, sadece yanıtları değil, sorulmaya değer soruları da kaybederiz. Yaşamı yeniden anlamlandırmak istiyorsak yapmamız gereken tek şey var; o ilk soruya, yani çocuğun saflığına geri dönmek.

ÇÜRÜMEYE RAZI TOHUM

Bir bahçe görüyorum; çiti yüksek, kapısı kilitli, içinde hiçbir tohum atılmamış bir bahçe. Orada yaşayan kimse hayal kırıklığı bilmez çünkü hiçbir şeyin büyümesini beklememiştir. Ama o bahçe aynı zamanda kıraçtır. Toprağı her zaman aynı renkte kalır, mevsimler değişse de hiçbir şey değişmez.

Beklenti, aslında bir tohumdur. Onu toprağa eken kişi, çürümesi ya da çiçek açması ihtimaline aynı anda razı olur. Hayal kırıklığı, çiçeğin açmadığı sabahtır. Acıdır, evet ama o acı bir şeyin gerçekten ekilmiş olduğunun kanıtıdır. Beklemeyen insan bu acıdan kaçar ama kaçışın bedelini ödemeden alamaz. O bedel hiçbir baharın gelmeyeceği bir takvimdir.

Belki de insan ruhu iki kapıdan birini seçmek zorundadır. Birinci kapı hayal kırıklığına açılır, orada düşmek vardır ama düşmenin içinde bir yükseliş ihtimali gizlidir. İkinci kapı ise güvenliğe açılır, orada düşmek yoktur çünkü zaten hiçbir yükseklik yoktur. Çoğu kişi ikinci kapıyı kutsamıştır. Ama kutsanmış olmak, yaşamış olmak değildir. Sadece dokunulmamış olmaktır.

Belki de asıl bilgelik ne tam beklemekte ne de tam beklememektedir. İkisinin arasında, gözleri açık yürüyebilmektir. Eğer birini seçmek gerekiyorsa, ben tohumu toprağa atmayı seçerim. Çürümesi ihtimaline rağmen. Çünkü kutsanmış olmaktan önce var olmak isterim.

DAİMÎ İSRAF

Zaman, durmaksızın genişleyen dipsiz bir kuyu. İnsan ise o kuyunun duvarlarına tutunmaya çalışan nafile bir cambazdır. Bu muazzam akışın içinde "Aşk, zaman kaybından başka bir şey değildir." der eskinin kırgın bilgeleri. Haklıdırlar da. Çünkü aşk, pusulası bozuk bir gemidir. Sizi okyanusun ortasında bırakıp zamanın yelkovanını yerinden söker.

Ancak bu kayıp sıradan bir israf değil, ruhun kendi kendini ateşe verdiği bilerek lüks bir intihardır. İllüzyonu, akreple yelkovanın arasına sıkışmış o daracık anı sonsuzluk zannetme yanılgısıdır. Gerçekliği, saat yeniden işlemeye başladığında elinizde kalan tek şey akıp gitmiş yıllar ve avucunuzdaki küldür.

Dünyanın en pahalı kumarıdır aşk. Masaya ömrünüzü koyar, karşılığında yalnızca bir iç çekiş satın alırsınız. Tecrübe, kalbin bu cömert iflasından sonra doğar. Şiirler biter, geriye didaktik bir sessizlik kalır. Zamanı durdurduğunu sandığın her saniye, aslında ondan çalınan bir ömürdür.

Yine de insan, o muazzam kaybın cazibesine kapılmaktan kendini alamaz. Çünkü bilir ki zamanı en güzel harcayan şey, yine o muazzam yangındır.

DENKLEŞTİRİCİ MİZAN

Yaşamak, biraz da bu ayarsızlığa alışma zanaatıdır. İlk gençliğin o hırslı idealleri, hayatın realist duvarına çarptıkça ufalanır. Gözyaşının hacmi aynıdır belki ama akıttığı nehirler aynı denize dökülmez. Kiminin sadece var oluşu bir ayrıcalık kalesi inşa ederken, kiminin en haklı çığlığı bile o kalenin surlarında yankılanıp kaybolur.

Sanat tam da bu kırılmada, bu acı gerçeklikte nefes almaya başlar. Bir ressamın fırçasındaki hüzün ya da bir şairin dizesindeki öfke, terazinin yukarıda kalan o hafif kefesini kelimelerle, renklerle ağırlaştırma çabasıdır. Çünkü sanat, hayatın bize borçlu olduğu adaleti arama estetiğidir.

DİRENİŞTEN DENGEYE

Kabul etmek, teslim olmak mıdır yoksa fırtınanın ortasında ayakta kalmanın tek yolu mu?

Gündelik hayatın telaşında ya da bir şeylerin düzeltilemeyecek kadar kırıldığını anladığımız o sessiz anlarda bu cümle dökülür Émile Zola'nın dudaklarından: "Dünya böyle, her şeyi olduğu gibi kabul etmekten başka çare yoktur…" İlk bakışta bir yenilgi çığlığı gibi tınlar. Sanki mücadeleyi bırakmış, rüzgârın önünde savrulan yaprağa dönüşmüşüz gibi. Oysa gerçek kabulleniş, pasif bir çaresizlik değil; evrenin sert köşelerine baş çarpmaktan vazgeçme bilgeliğidir. Yağmura öfkelenmek yağmuru dindirmez, sadece sizi ıslandığınız için daha da sinirli yapar. Rüzgârı değiştiremeyeceğini anlayan denizci, yelkenlerini ona göre ayarlar.

Dünyayı olduğu gibi kabul etmek, hayallerden vazgeçmek demek değildir. Tam aksine, gerçeğin zeminine sağlam basmaktır. Değiştiremeyeceğimiz şeyleri kabullendiğimiz an, zihnimizdeki o yorucu gürültü kesilir ve enerjimizi dönüştürebileceğimiz şeylere harcama özgürlüğü kazanırız.

Belki de huzur, dünyayı kendi zihnimizdeki ideale zorlamak yerine onun karmaşık, bazen adaletsiz ama bir o kadar da doğal akışıyla barışmakta gizlidir. Çünkü ancak dünyayı olduğu gibi görebildiğimizde, onun içinde kendi patikamızı sükûnetle çizebiliriz.

DÜNYA'NIN İNSANLIĞA BAKİYESİ

Toprak, yüz binlerce yıl boyunca ilk adımların fısıltısını sakladı sinesinde. Taşın, ateşin ve göğün diliyle konuşan o ilk ruhlar bir nesnenin adını koyarken bile bir kehanetin ağırlığını taşıyorlardı. Onlar var olmanın yalın acısıyla göğüs göğüse çarpıştı ve geriye sadece dinlemeyi unuttuğumuz o devasa nasihatleri bıraktı.

Bizler ise o ilk çığlığın yankısında çoğalan, çoğaldıkça silikleşen ve en nihayetinde istatistiklere dönüşen kalabalıklardan ibaret kaldık. Onların içindeki o tanrısal yaratma ve hissetme arzusu bizim ellerimizde mekanik bir taklide, içi boşaltılmış bir ritüele evrildi. Doğayı, zamanı ve dokunduğumuz her saf hakikati tahrif ettik. Ne ektiğimiz toprağı temiz bırakabildik ne soluduğumuz göğü ne de insanlık kavramını.

Artık hikâyenin son cümlesindeyiz. Gezegenin milyarlarca yıllık ömründe küçük, kirli ve hırslı bir dipnot olarak kalacağız. Kendi ellerimizle hazırladığımız bu karanlık dekorda, sahnelerin kapanışını izlemekten başka yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Dünya bizden sonra yeniden nefes alacak belki ama insanlığın bu son nefesi, evrenin sessizliğinde yankılanan en mahcup elveda olacak.

DÜŞÜ YAŞATABİLME SANATI

Tutku, insanı ayakta tutan en güçlü kaynak. Fakat hayat sadece bu kaynaktan ibaret değil. Hayatın gerçekleri ile tutkuların ateşi arasındaki o ince çizgi bir insanın ne kadar tam ya da yarım yaşadığını belirler.

Büyük bir tutkuya sahip olmak harika bir ayrıcalıktır. 'Para kazandırması umurumda değil, ölene kadar sadece bunu yapmak istiyorum." demek romantik bir sığınaktır. Realite, ilk fatura kapıya dayandığında ya da üretmek için gereken ekipmana erişim zorlaştığında o romantizmi çabuk sarsar.

Gerçekten tam yaşamak, tutkunu hayatın sert köşelerine ezdirmeyecek sağlam bir zemin inşa edebilmektir. Sanatını ve hayalini özgür kılmak istiyorsan, ona bakabilecek kadar güçlü olmak zorundasın. Müziği ya da herhangi bir tutkuyu hayatın merkezine koyup ona tutunmak muazzam bir yaşama arzusu üretir ama o arzuyu sürdürülebilir kılmak, hayalin arkasındaki o disiplinli ve realist duruştur.

Hayat, sadece bir hayalin peşinde körü körüne koşmak değil, o hayali yaşatabilecek hayatı kurabilme cesaretidir.

EKSİK AMA GERÇEK

Işıkların sönmeye yüz tuttuğu bir sahnede, oynayamadığı rolün ezberini yapmaya devam eden bir oyuncunun trajedisidir bu. "Kusursuzluk." İnsanın kendine kurduğu en şık, en sofistike ama bir o kadar da acımasız tuzaktır. Kusursuz bir ilk adım, mükemmel bir zamanlama, eksiksiz bir hazırlık beklerken; hayatın tam da o hantal, pürüzlü ve eksik adımlarla aktığını gözden kaçırırız.

Mesele, hatayı göze alabilme cesaretidir. Mükemmele olan tutku bir erdem değil, çoğu zaman başarısızlık korkusunun süslü bir maskesidir. Oysa tecrübe bitirilmiş kötü işlerden doğar, hiç başlanmamış hayallerden değil. "Olabildiği kadar" demek pes etmek ya da sıradanlığa razı gelmek değildir. Hayatın dinamizmine, pürüzüne ve hamlığına saygı duymaktır. Bir eseri, bir projeyi ya da bir yaşamı görünür kılan şey mükemmelliği değil, bitmişliğidir.

Geriye dönüp bakıldığında hissedilen o ağır "yazık" duygusu, yapılmayanların yüküdür. Yine de zamanın akıp gittiği gerçeği karşısında tek bir rasyonel duruş kalır: İdrak edilen bir hakikat, ne kadar geç olursa olsun kalan zamandaki ilk adımın yakıtıdır. Mükemmel bir son yazamazsınız belki ama ham ve samimi bir bitiş çizgisi çekmek her zaman mümkündür.

Çünkü bitmiş bir yarım, hiç başlanmamış bir tamdan daima daha gerçektir.

ERTELENMEMİŞ OLAN

Sonu kimse tayin edemez. Ne bir falcı ne bir doktor ne de en titiz hesap defterini tutan fani. Zaman, kapısını kimseye önceden açmaz, sadece bir gün habersizce çalar.

Buna rağmen insan, sonu bekler gibi yaşar bazen. "Şu işi bitireyim, sonra." der. Sanki sonra diye bir ülke varmış, oraya istediği zaman gidip gelebilirmiş gibi. Oysa "sonra" kimsenin elinde olmayan bir vaattir. Bazen gelir, bazen hiç gelmez.

Cesaret, burada devreye girer ama kahramanlık değil bu, sadece bugünü bugün yaşamanın sade gücüdür. Ekilmemiş bir tohum gibi bekleyen sözleri söylemek, kapanmamış kapıları açmak, "belki yarın" diye sakladığımız adımı şimdi atmak. Çünkü yaşamak, ertelenebilecek bir eylem değildir. Her ertelemede biraz ölünür, fark edilmeden.

Nehir, denize ne zaman ulaşacağını bilmez. Yine de akar. Durmaz, hesap yapmaz, "yarın akarım" demez. Suyun bilgeliği budur belki. Sonu bilmediği için her anını tam yaşar.

İnsan da öyle akmalı. Sonun ne zaman geleceğini bilmeden ama geleceğini bilerek, ertelemeden, cesurca.

EŞİĞİN ÖTESİNDEKİ İSTİLACI

İnsanın zihni ve kalbi dış dünyaya karşı muhkem bir kale gibidir, ta ki biz o kapıyı aralayana kadar.

İlk taviz, genellikle en masum görünenidir. Bir kereye mahsus arkaya itilen ilkeler, o ilk gri alan, kötülüğe sızabileceği bir çatlak verir. İlginç olan şudur ki kötülük içeri adımını attıktan sonra artık meşruiyet peşinde koşmaz. Kendini sevdirmeye, bize doğru olduğunu kanıtlamaya ya da güvenimizi kazanmaya ihtiyacı yoktur. Çünkü o, doğası gereği işgalcidir. Bir kez eşikten geçti mi içerideki ev sahibinin rızasını sormayı bırakır, doğrudan tahta oturur.

Güven, inşa edilmesi ömür süren ama yıkılması bir ana bakan hassas bir saraydır. Kötülüğe açılan o ilk gedik sadece dışarıdaki düşmanı içeri almaz, içerideki kendimize olan inancımızı da sinsice kemirir. Kendi sınırlarına ihanet eden insan artık neye inanacağını şaşırır.

Bu yüzden asıl mesele, kötülükle içeride savaşmak değil, o kapının kilidini hiç gevşetmemektir. Çünkü kapı bir kez aralandı mı gerisi artık bizim irademizin değil, içeri buyur ettiğimiz o karanlığın insafına kalır.

FARK EDİLMEDEN

İnsan, kendi gölgesini bile ışığa borçluyken etrafındaki kalabalığı saf bir sevgiye bağlayacak kadar naiftir çoğu zaman. Oysa bu dünya, dekoru maddiyatla örülmüş devasa bir tiyatro sahnesinden ibaret. Cepler doluyken alkış tutan el çoktur. Sahnede ışıklar söndüğünde ve o tanıdık cüzdanın ağırlığı yok olduğunda ise geriye sadece derin bir sessizlik kalır.

Realist bir gözle bakıldığında hayat, kapitalist bir takas tablosudur. Çevremizdeki insanların sayısı, çoğu zaman onlara sunabildiğimiz konforun ya da statünün bir yansımasıdır. Paranın satın aldığı o sahte aidiyet hissi, insanlığın en büyük yanılsamalarından biridir. Bu sert gerçekle yüzleşmek acıdır evet ama sanat tamda bu acının bıraktığı tortudan beslenir.

Kim bilir bu acımasız çarkın dişlileri arasında kaç tane parlak zihin, kaç deha heba olup gitti? Sırf o çarkı döndürecek maddi güce sahip olmadığı için görünmez kılınan, köşesinde bir çiçek gibi kuruyan ne cevherler soldu bu dünyadan... Işıltısını dünyaya sunamadan, fark edilmeden göçüp giden ruhların trajedisi, insanlığın en büyük ayıbıdır. Sanat, işte bu sessiz gidişlerin, görünmeyen cevherlerin ağıtıdır bir bakıma.

Dünyanın bu çığ, bu menfaat üzerine kurulu düzenini gördükçe yükselen o 'Keşke Dünya olmasaydı!' çığlığı aslında varoluşun kendisine değil, onun kirletilmiş formuna duyulan bir isyandır. Dünya kalmalı ancak içindeki bu sahte vitrinler yıkılmalı ki, insanın gerçek değeri cebindeki banknotlarla değil, ruhundaki o eşsiz cevherle ölçülebilsin.

FIRLATILDIĞIMIZ SAHNE

Giriş biletini istemeden aldığımız bu panayır, ışıkları göz alan ama lunapark treni her an raydan çıkacakmış gibi sarsılan bir curcunadan ibaret. Kadim bilgelik, nihai huzuru hiç var olmamışlığın o pürüzsüz, lekesiz boşluğunda görür. Çünkü doğmamış olmak; acıdan, hasretten ve en önemlisi zamandan muaf olmaktır. Hiç incinmemiş bir ruhun sarayında ne yenilgi vardır ne de eksiklik.

Ancak mademki bir kere fırlatıldık bu varlık sahnesine, mademki tenin ve nefesin o ağır hırkasını kuşandık; o halde oyunun kurallarını fısıldar felsefe: Yükünü hafifletmek istiyorsan, limandan erken ayrılacaksın.

Buradaki ölüm, yalnızca biyolojik bir son nefes çağrısı değildir; bir uyanıştır. Dünyaya fütursuzca kök salma arzusunun, mülkiyet hırsının ve bitmek bilmeyen beklentilerin erkenden öldürülmesidir. Bilge kişi, doğduğu an itibarıyla faniliğin şerbetini yudumlayan, dünyaya misafirliğinin süresini uzatmak için çırpınmayan kişidir. Arzuları erkenden öldürmek, bir an önce o mutlak sessizliğe ve hafifliğe yaklaşmaktır.

Çünkü hayatı biriktirmek, sırtında taşlardan bir kuleyle yürümektir. En asil hamle, o taşları henüz yolun başındayken usulca yere bırakmak ve gölgenin hafifliğiyle yürümeyi öğrenmektir.

GEÇMİŞİN REHİNİ

İnsan, geçmişin sessiz mahzeninde bir mum gibi yanar durur. Alev her seferinde aynı fitili yakar, aynı kokuyu üretir, aynı dumanı tavana savurur. Şimdiki an, o mahzenin kapısında bekleyen yabancı bir misafirdir. Kapıyı çalar, ama içeride oturan ruh onu duymaz. Çünkü kulakları hâlâ eski bir kapının gıcırtısıyla doludur.

Tutsaklık zincirle değil, yankıyla kurulur. Bir çocukluk azarı, yıllar sonra bir sevgilinin sesinde tekrar çınlar. Bir terk edilmişlik, her yeni yüzde aynı korkuyu arar ve bulur. Böylece insan kendi şimdisini yaşayamayan bir aktöre dönüşür. Sahnede başka birinin yazdığı repliği söyler, alkışı bile geçmişe aittir.

Ve burada paradoks gizlidir. Tam da geçmişine bu denli bağlı olan insan, başkalarına en az verebilen insandır. Çünkü vermek, mevcut olmayı gerektirir. Oysa o, hâlâ orada, o eski odada, kapanmamış bir kapının önünde durmaktadır. Sevdiklerinin elini tutar ama avucu boştur. Çünkü el şimdiye değil, hafızaya uzanmıştır.

Su, akmadığı yerde çürür. İnsan ruhu da öyle. Anılarını bir nehir gibi geçirmeyi bilmeyen, onları bir bataklığa çevirir. O bataklıkta yüzen kim olursa olsun, boğulmaya mahkûmdur. Çünkü orada akacak su yoktur, sadece dipten yükselen eski bir çamur kokusu vardır.

Belki de özgürlük, unutmak değildir. Belki de o mumun ışığını mahzenden çıkarıp şimdinin güneşine taşımaktır. Yanmaya devam etsin ama artık başkasının yüzünü de aydınlatsın.

GELECEĞE DÖNÜŞ: HİÇLİK

"Hedef unutmaktır." İlk duyulduğunda tersine akan bir nehir gibi gelse de kulağa, insanın en derin ve en kuytu arzusunu fısıldar aslında.

Bizler yola hep bir şeyler bulmak, biriktirmek ve hatırlamak için çıktığımızı sanırız. Heybemizi anılarla, isimlerle, kırgınlıklarla ve zaferlerle doldururuz. Ancak yol uzadıkça yükün ağırlığı adımlarımızı yavaşlatır. O zaman anlarız ki asıl menzil varmak değil, hafiflemektir.

İnsan, hafızanın o ağır sarayından kurtulabildiği ölçüde özgürleşir. Hatırlamak bir inşa ise unutmak muazzam bir yıkımdır, geriye sadece temiz ve boş bir arsa bırakan şifalı bir yıkım. Doğduğumuz gün bildiğimiz o mutlak sessizliğe, o pürüzsüz boşluğa geri dönme arzusudur bu. Yani aslında insan, yola çıkmadan önce zaten varmış olduğu o hiçlik limanını özler.

Belki de en büyük başarı hafızanın labirentlerinde kaybolmak değil, o labirenti hiç var olmamış gibi geride bırakabilmektir. Çünkü ancak her şeyi unuttuğunda, yeniden ve bütünüyle kendin olabilirsin.

GÖLGE VE CAM KULELER

Gökdelenlerin gölgesinin hemen yanı başındaki teneke mahallelere düştüğü o keskin sınır çizgisinde duruyorum. Pasaportlar, diller ve bayraklar sadece birer illüzyon. Hayatın çıplak gerçekliğiyle yüzleşmiş her göz o büyük ve değişmez hakikati görür. Dünyada sadece iki insan vardır, "Zengin ve yoksul." Bu iki insan, aynı gökyüzünün altında ama tamamen farklı gezegenlerde yaşar.

Sanat yüzyıllardır bu uçurumu tuvaline işlemekten, edebiyatına meze etmekten yorulmadı. Ancak sokaktaki acı gerçek galerilerdeki tablolardan çok daha realizm doludur. Zenginlerde zaman satın alınabilen bir lükstür, acı ise geçici bir konfor eksikliği. Yoksullarda ise zaman bedenden ödenen bir diyettir, acı orada romantik bir kurgu değil, sabahın köründe çalan saatle birlikte uyanan kronik bir dosttur. Bir tarafta hayatı bir "deneyim" olarak tüketenler, diğer tarafta hayatın kendisi tarafından tüketilenler var. İlki estetiğin ve varoluşsal sancıların peşindedir, ikincisi ise sadece yarının ekmeğinin. Bu iki insanın sınır kapısı cüzdanlardır ve vize almak neredeyse imkansızdır.

Ne kadar çok şey bilirseniz bilin, ne kadar sanatla yıkanıp tecrübeyle yoğrulursanız yoğrulun; bir yoksulun gözlerindeki o derin, savunmasız gerçeklikle karşılaştığınızda tüm felsefeniz çöker. Sonuçta dünya haritalarla bölünmüş bir yer değil. Gerçek harita, sofradaki ekmeğin büyüklüğü ve güvende hissetmenin lüksüyle çizilir. Ve insanlık bu iki ulus arasındaki o devasa uçurumda adaletin soğuk cesedini izlemeye devam ediyor.

GÖRÜNMEZ İPLER VE AĞIR GÖLGELER

Realist bir gözle bakalım. Gücü elinde tutanlar, terazinin dilini kendi kazançlarına doğru çoktan bükmüştür. Acı olan şu ki, bu düzeni değiştireceğini iddia eden her yeni el de günün sonunda o bükülmüş dili düzeltmek yerine kendi ağırlığını aynı tarafa bırakır. Terazi hiçbir zaman dengelenmez, sadece gücün sahibi yer değiştirir.

Bizlere düşen, terazinin o hep yukarıda kalan hafif ve haksızlığa uğramış kefesinde olsak bile kendi içsel dengemizi korumaktır. Dünyanın terazisi bozuk olabilir ancak insanın kendi vicdan terazisi bu karanlık tiyatroda sığınabileceği tek gerçek kaledir.

Hayat, adaleti hak edene değil, onun yokluğuna karşı en dayanıklı zırhı kuşanana cömert davranır.

GÜLÜŞÜ ZIRH, KALBİ SUR OLANLAR

Kendi başının çaresine bakan bir kızın gözleri yumuşak ve kibar olmaz." der, Martin Eden. İlk duyuşta acımasız hatta haksız bir itham gibi gelir kulağa. Oysa bu cümle, hayatın görünmez dikiş izlerini taşır üzerinde.

Hayata karşı tek başına kuşanmak zorunda kalanlar dünyayı yumuşak bir döşek değil, köşeleri keskin bir koridor olarak tanırlar. Düşerken tutunacak bir el bulamadıklarında, düşüşün can yakmayan bir formülünü üretirler. "Sertleşmek." Kalp, aldığı darbelerden korunmak için zamanla etrafına görünmez ve aşılmaz surlar örer. Kibarlık ve yumuşaklık, arkasını yaslayabileceği güvenli bir duvarı olanların lüksüdür çünkü. Tetikte bekleyen bir ruh, nezaketin getireceği dalgınlığı göze alamaz.

Ancak bu katılık bir sevgisizlik emaresi değildir, sadece bir hayatta kalma refleksidir. Kendi çaresini kendi üreten insanların kalbi belki pamuk gibi yumuşak kalmaz ama bir çelik kadar dayanıklı ve bir fener kadar yol gösterici olur. Onlar dünyayı nezaketle selamlamasalar bile dürüstçe ve dimdik ayakta karşılarlar.

Günün sonunda, bazen en büyük şefkat, insanın kendi kendine gösterdiği o sert ve tavizsiz dirençte saklıdır.

HAFIZANIN AMPUTASYONU

İnsan, canını yakan her neyse onu hayatından çıkardığında her şeyin biteceğine inanır. Bir illüzyondur bu. Yarayı açanı hayatın dışına itmek, hafızanın dışına itmeye yetmez. Bizi yaralayanların yokluğu, açtıkları gedikleri kapatmıyor. Tam aksi, o boşlukta yankılanan sesleri daha da belirginleştiriyor.

Gerçekten de faili ortadan kaldırmak, suçun izlerini siler mi? Bir insanı hayatından bütünüyle sürgün edebilirsin. Adını anmayabilir, fotoğraflarını yakabilir, ortak yollardan bir daha geçmeyebilirsin. Peki ya sızlayan o yer? Sahibi yokken bile kendi kendine kanayan bir kesiğe nasıl söz geçirebilirsin ki?

Unutmak pasif bir eylem değildir, bir irade savaşıdır. Ama en büyük yanılgımız, unutmayı dış dünyadaki insanları yok ederek başlatabileceğimizi sanmaktır. Oysa yaranın sahibi artık dışarıda değil, bizzat o yaranın ta kendisidir. O gitmiştir ama geride bıraktığı tortu, içimizde kendine yeni bir taht kurmuştur.

Belki de iyileşmek, o sahibin yokluğunda yaranın kendisiyle barışabilmektir. Çünkü faili yok etmek sadece bir başlangıçtır. Asıl devrim, hafızanın o ıssız koridorlarında kendi kendini iyileştirmeye cesaret edebilmektir.

HANGİMİZDEN EKSİLDİ?

Zaman, kırılan şeylerin gürültüsünü unutturur ama bıraktığı boşluğu kapatmaz. Yaşadığımız tecrübeler bize büyüdüğümüzü söyler. Oysa çoğu zaman büyümek, duyarsızlaşmanın süslü adından ibarettir.

Eskiden aynı olay karşısında fırtınalar koparan zihin, zamanla yerini sinsi bir sessizliğe bırakır. Heyecanlar yatışır, tutkular evcilleşir, kırgınlıklar bile sıradanlaşır. İnsan bu durgunluğu önce olgunluk sanır. Ancak bir gün durup geriye baktığında, göğsündeki o eski ağırlığın yokluğunu hisseder. Yanılgı da tam burada başlar. Eksilen şey hayatın neşesi midir, yoksa bizim hissetme kabiliyetimiz mi?

Hayat aynı ritminde akmaya devam eder, şehirler yine kalabalıktır, güneş yine doğar. Ama senin içindeki o eski yankı kesilmiştir. Sorun hayatta değildir belki. Hayat hep böyledir, sadece senin onu göğüsleme biçimin aşınmıştır. Benden mi gitti, hayattan mı derken anlarsın ki ikisi birbirinden ayrı değilmiş zaten. Hayat, senin ona kattığın anlam kadar vardır ve sen eksildikçe, o da solmaktadır.

HAYATA MEKTUP

Hayat, başından sonuna kadar yazdığımız uzun bir mektup gibidir. Kalemi elimize doğduğumuzda verirler ama ne kâğıdı seçebiliriz ne de kaç satır yazacağımızı biliriz. İlk cümleleri ailemiz yazar. Elimizi tutan, kelimeleri öğreten, ne yazacağımızı bilmeden satırlara anlam katan onlardır. Bir süre sonra kalem bize geçer. Yol boyunca birçok insan bu mektubu okur. Kimi kenarına not düşer, kimi sadece bir cümle okur ve gider. Bazıları bir paragrafın tamamını değiştirir, bazılarıysa tek bir kelimeyle hayat boyu iz bırakır. Yanlış cümleler yazarız. Keşke dememek için üstünü çizmek isteriz ama bu mektupta silgi yoktur. Sadece bir sonraki satırı daha dürüst, daha merhametli, daha cesur yazma şansımız vardır. En zor tarafı şudur: Mektubun ne zaman biteceğini bilmeyiz. Son cümleyi yazdığımızda kâğıt katlanır ve artık sadece okuyanların kalbinde yaşamaya devam eder.

Bu yüzden hayat aceleye getirilecek bir taslak, süslü olsun diye yalan yazılacak bir metin ve başkaları beğensin diye başkasının kelimeleriyle doldurulacak bir yazı değildir. Hayat, okuyan birinin "İyi ki bu mektubu okumuşum" demesi için yazılır.

Ve en güzeli de bir gün bu mektubu okuyacak biri varsa ve sen onun satırlarında kendini daha az yalnız hissediyorsan, işte o zaman mektup amacına ulaşmıştır.

HAYRANLIK ZİNCİRİNİN SONSUZLUĞU

Her ahmak, kendisinden daha büyük bir ahmağın takdirini bulur. Bu acı gerçek aslında bir merdivendir. Aşağı doğru inen, dibi olmayan bir merdiven.

Düşünün. Bir adam var, meydanda nutuk çekiyor. Söyledikleri boş, mantığı çürük ama o adamın bir dinleyicisi var. Ondan daha derin bir boşlukta yüzen biri. O dinleyici, nutku alkışlıyor. Çünkü kendi cehaletinin aynasında o adamın sözleri bilgelik gibi parlıyor. Bu, insanlık tarihinin en sessiz komedisidir. Sahte bir kâhin çıkar ve ona inanan bir kalabalık bulunur. Kalabalık dağılır ama içlerinden biri kalkar, kendi kehanetini icat eder ve onu da dinleyenler olur. Zincir kopmaz. Her halka öncekinden biraz daha hafif, biraz daha kararsız ama asla boş kalmaz.

Tecrübe öğretir acı acı. Aptallık bir yalnızlık hâli değildir. Tam tersine, en kalabalık meclislerde yaşar. Çünkü her boşluk kendi doldurucusunu bulur. Vasatlık kendi alkışını çağırır, cahillik kendi öğretmenini doğurur.

Belki de gerçek dram budur. Akıl yalnız başına yürür ama aptallık hep el ele tutuşarak yürür. Birbirini öven, birbirini büyüten, birbirinin gözünde anlam bulan kalabalıklar halinde.

Güldüğüme bakmayın. Gülerken bile içimde bir burukluk var. Çünkü biliyorum, bu zincirin bir ucunda ben de bulunuyorum. Ya hayran olarak ya da hayran olunan olarak.

HİÇLİĞİN TAPUSU

İnsanoğlunun yeryüzündeki serüveni, trajik bir mülkiyet yanılsamasından ibarettir. Doğduğumuz andan itibaren sınırları çizilmiş çizgilerin, adımıza tescillenmiş arsaların ve adına başarı dediğimiz somut nesnelerin peşinde koşarız. Oysa nihai gerçek, bir tabut boyu toprakla son bulur. Taşınmaz sandığımız her şey kalır, taşınan yalnızca bizim gölgemizdir.

Peki, öyleyse neye üzülüyor insan?

Toprağı kaybetmeye değil, o toprağa yüklediği anlamın un ufak olmasına üzülüyor. Realist bir aynadan baktığımızda görürüz ki asıl acı veren şey mülksüzleşmek değil, verilen amansız mücadele ve harcanan gençlik ile feda edilen bağların son menzildeki hükümsüzlüğüdür. Yanımızda götüremediğimiz o bir avuç toprağın üzerinde bıraktığımız izlerin, çektiğimiz acıların ve yaşadığımız tecrübelerin dilsiz ağıtıdır bütün mesele. Yani boş.

Üzüntümüz, ölümlü olduğumuzu bilmemize rağmen ölümsüzmüş gibi hırslara kapılmamızın yarattığı o derin çelişkidir. Gerçek acı, avucumuzdaki toprağın ağırlığı değil; ruhumuzda taşıdığımız ama hiçbir mülke sığdıramadığımız o büyük yalnızlıktır.

IRAKSAK SANDALYELER

İnsanın eti kemiği her yere sığar da ruhu her kalıba dökülmez. Dünyanın en zor hissi, kendini ait hissetmediğin bir yerde bulunma zorunluluğudur. Bu sadece fiziki bir mekânda sıkışıp kalmak değil. Zamanın, insanların ve beklentilerin arasında kendi varlığını her saniye biraz daha törpülemek demektir.

Realist bir pencereden bakarsak hayat bizi çoğunlukla olmak istediğimiz değil, olmak zorunda bırakıldığımız dekorların içine fırlatır. Sabah sekiz akşam beş mesailerinde, yüzeysel nezaketlerin döndüğü masalarda ya da bizi hiç anlamayan kalabalıkların ortasında otururken hissettiğimiz o sızı tam olarak budur. Üzerimize üç beden dar gelen bir ceketle maratona koşmaya zorlanmak gibi. Ne tam yürüyebilirsin ne de o ceketi yırtıp atacak lükse sahipsin.

Sanat, tam da bu uyumsuzluğun acısından beslenir. Van Gogh'un renklerindeki o çığlık, Kafka'nın dönüşümündeki o klostrofobik daralma, aslında ait olunamayan bir dünyaya bırakılmış o büyük yabancılığın kayda geçirilmiş halidir. Onlar, bu derin acı gerçeği tuvallere ve sayfalara dökerek dünyayı katlanılır kılmaya çalıştılar. Çünkü bilirlerdi ki ait hissetmediğin bir yerde bulunmak, her gün kendi kimliğinden bir parçayı o mekânın kirasına sayıp sessizce feda etmektir.

Tecrübe ise insana zamanla o eğreti sandalyelerde nasıl dik oturulacağını öğretir ama orayı yurdun yapmayı asla öğretemez. Bir yere ait olmamak bir ceza gibi görünse de aslında içinizdeki o bozulmamış, satılık olmayan özün son direnişidir. Ruhu uymayan, sığmaz. Sığmıyorsa, hâlâ kendisidir.

IŞIK GÖRSELER GÖLGE SANIRLAR

Dünya, hak edenin kazandığı bir mahkeme salona benzemez. Daha çok taşların rastgele savrulduğu karanlık bir patikadır. Güneş, iyi insanın üzerine doğmak için özel bir çaba sarf etmez; fırtına da kötünün evini teğet geçmek gibi bir vicdan taşımaz. Bu yüzden adil bir düzen arayışı çoğu zaman insanın kendi yarattığı en tatlı ama en yıkıcı illüzyondur.

İyiler, omuzlarında taşıdıkları vicdan denen o ağır yükle her adımda biraz daha batarlar. Bir başkasının ahı değmesin diye sakındıkları her yerde kendi ayakları burkulur. Başkalarını incitmeme gayreti, onları en kolay incinebilir hedefler haline getirir. Kötüler ise hafif adımlarla yürür. Vicdanın, merhametin ya da mahcubiyetin ağırlığından muaf olanlar için yol her zaman düz, taşlar her zaman pürüzsüzdür. Onların yolunu açan şey şans değil, sınır tanımamaları ve başkalarının yıkıntıları üzerine basarak yükselmekten çekinmemeleridir.

Adalet ise bu tiyatroda sadece geciken, geciktikçe de anlamsızlaşan gölge bir kavramdır. Evrenin doğasında iyiyi ödüllendiren, kötüyü cezalandıran otomatik bir mekanizma yoktur. Yıldızlar kimin dürüst, kimin zalim olduğuna bakmaksızın parlamaya ve sönmeye devam eder. İyilerin yaraları kanamaya devam ederken, kötülerin attığı kahkahalar bu sessiz boşlukta yankılanır.

Sonunda geriye ne bir mucize kalır ne de hak edilmiş bir ilahi adalet. Sadece taşların yine iyilerin ayağına takıldığı, kötülere ise pürüzsüz kalan o soğuk ve kayıtsız hayatın kendisi kalır.

İÇİMİZDEKİ FAUNA

"Canavarlar gerçek, hayaletler de. İçimizde yaşıyorlar ve bazen, onlar kazanıyor." Stephen King'in bu meşhur ve karanlık cümlesi aslında fantastik bir edebiyat türünün değil, çıplak bir insanlık gerçeğinin özetidir. Sanat, yüzyıllardır bu içsel savaşı somutlaştırma çabasından başka bir şey olmamıştır. Francisco Goya'nın "Akıl Uyuyunca Canavarlar Ürer." gravürüne baktığımızda ya da Shakespeare'in Macbeth'inde vicdan azabıyla deliren karakterleri izlediğimizde gördüğümüz şey, dışarıdan gelen fantastik yaratıklar değildir. Onlar hırslarımızın, travmalarımızın ve bastırdığımız o ilkel karanlığın tuvaldeki ve sahnedeki izdüşümleridir.

Gerçekçilik tam da bu noktada devreye girer. Hayat, canavarlarla kılıç kalkan dövüştüğümüz kahramanlık masallarından ibaret değildir. Gerçek dünyada canavarlar, bir sabah aniden bastıran o felç edici panik atakta, geçmişin geçmek bilmeyen suçluluk duygusunda ya da bir başkasına zarar verirken hissettiğimiz o anlık bencil dürtüde saklanır. Hayaletler ise zincir şakırdatmaz, sadece zihnimizin kuytu köşelerinde eski bir hatıranın, kırık bir kalbin veya söylenmemiş bir sözün ağırlığıyla bizi usulca zehirler. Tecrübe ise bize bu içsel savaşı yönetmeyi öğretir, yok etmeyi değil. Yaşadıkça anlarız ki içimizdeki o karanlık köşeleri tamamen aydınlatmak imkansızdır. İnsan olmak, o canavarların hırıltısını duyarak ama adımlarımızı yine de doğru yöne atmaya çalışarak yürümektir. Evet, bazen onlar kazanır. Bazen öfkeye yenik düşeriz, bazen korkunun esiri oluruz, bazen de geçmişin gölgeleri bizi tamamen yutar. Ancak sanatın ve tecrübenin bize fısıldadığı nihai gerçek, "Canavarların bazen kazanıyor olması savaşı tamamen kaydettiğimiz anlamına gelmez." Ertesi gün gözlerimizi açtığımızda içimizdeki o savaşı yeniden başlatacak gücü bulmak da yine insan olmanın en realist, en sanatsal yönüdür.

İDRAKIN DİNGİN HASADI

Gençlik, bilgiyi alelacele fethedilmesi gereken vahşi bir coğrafya sanır. Önümüze çıkan her yeni sayfayı, her yabancı fikri alt edilmesi gereken birer hasım gibi kuşanırız. Oysa ham bilgi, taşınması güç, köşeli bir yüktür; sırtımızda taşıdıkça bizi ezer, fakat içimize sindirmedikçe bizi beslemez.

Zaman, o en usta zanaatkâr, ruhun toprağını işledikçe anlarız ki: Anlamak, bir hız yarışı değil, bir demlenme ayinidir.

Bugün sayfalar arasında yürürken acele etmiyorum. Yeni olan her kelimeyi, zihnimin o eski, güngörmüş aynasına tutuyorum. Biliyorum ki hiçbir fikir yalnız doğmaz; her bilgi, kendinden önce gelen bir zincirin halkası, doğada ve toplumda yankılanan bir akistir.

Zamanın Hakkı, bilginin de bir yaşı, bir olgunlaşma mevsimi vardır. Otuzunda kuşanılan o aceleci hakikatler, ellinin süzgecinden geçmedikçe şaraba dönüşmeyen ham birer üzümden ibarettir.

Şimdi sadece okumuyorum. Duyduklarımı ve gördüklerimi derin bir tefekkürün imbiğinden geçiriyorum. Yazıyor, bozuyor, yeniden inşa ediyorum. Çünkü insan, fethettiği değil, sadece sindirebildiği düşünce kadar bilgedir. Acele etmeyin; bırakın bilgi içinizde büyüsün, yaş alsın ve nihayetinde sizi dönüştürsün.

İHTİMALİN SÖNÜŞÜ

İnsan, göğsüne sığdıramadığı o somutlaşmamış arzularla yalnızca et ve kemikten ibaret olmadığını iddia ederdi. Oysa bir hayal öldüğünde arkasında görkemli bir enkaz bile bırakmaz, sadece sessizce solar. Bir zihnin içindeki o çocuksu, filizlenmemiş ihtimal kaybolduğunda, dünya sadece bir kişiyi eksiltmez. Kendi kumaşından tamiri imkânsız bir ilmeği daha kaçırır.

Sokakları dolduran kalabalıklar giderek daha az insan barındırıyor artık. Hayallerini gömmüş her beden, yerini kaçınılmaz olarak otomatlaşmış bir kabuğa bırakıyor. "Uyan, tüket, katlan ve uyu." İnsan olma ihtimali şefkatin, merakın ve yaratımın o kırılgan dengesi bu kurak zihinlerin toplamı altında ezilip yok oluyor. Geride kalan şey ise ne bir başkaldırı ne de göze çarpan bir trajedi, sadece sıradanlaşmış bir çürüme.

Güneş doğmaya, saatler işlemeye devam ediyor ama evren gömülen her hayalle birlikte biraz daha soğuk, biraz daha mekanik bir taş yığınına dönüşüyor. Yarınlar artık yeni bir imkân vaat etmiyor, sadece dün yarım kalan o karanlık tekrarı tamamlıyor.

İKİ UÇURUM ARASINDAKİ SORU

Bir adam vardı, dediler toprağın ortasında durur ve gökyüzüne bakardı. "İnsan olmak." derdi, "Ne kadar onurlu bir şeydir." Sözleri rüzgârda bir tohum gibi savrulur. Kimi zaman bir kayaya çarpar, kimi zaman bir kalbe düşerdi.

Oysa onur, üstüne giyilen bir kaftan değildir. Her sabah yeniden dokunan, her ihanette yırtılan, her vicdan azabında onarılan bir kumaştır. İnsan ne meleğin kanatsız hâli ne hayvanın akılsız gölgesidir. İkisinin arasında asılı kalmış, kendi ipiyle kendini tartan bir köprüdür.

Bakın ağaca, dalları göğe uzanır ama kökleri kara gömülüdür. İnsan da öyle değil midir? Yücelik arzusuyla toprağın çekimine birden teslim olan. Hem yıldızlara öykünen hem çamura batan bir varlık. Onurun sırrı da işte buradadır. Yükselmenin değil, düştüğünde yeniden doğrulmanın onurudur bu.

"O adam haklıydı belki ama yarım bir hakikati söylemişti. İnsan olmak onurludur fakat yalnızca insan olmayı seçtiğimiz sürece. Aksi hâlde sözcük boş bir kabuktur, rüzgârın içinden geçip gittiği bir mağara." Şu hâlde her birimize sorulan tek soru, "Bugün hangi insanız?" olmalıdır.

İKİ YARIM DEĞİL, İKİ TAM OLABİLMENİN ŞARTI

Erich Fromm'un "Paradoksal olarak yalnız kalabilme yetisi, sevebilme yetisinin koşuludur." Bu keskin tespiti, modern çağın sahte kalabalıklarının yüzüne çarpan sert bir rüzgardır. Dünyanın en gerçekçi, en tavizsiz ve ne yazık ki en çok can yakan doğrularından biridir bu. Modern insan için öteki, kendi içsel boşluğunu kapatacak bir dolgu malzemesinden ibarettir. Kendi içindeki sessizlikle o ham ve çiğ acıyla baş başa kalamayan biri hayatına giren kişiyi bir sığınak, bir uyuşturucu gibi kullanır. Kendini taşıyamayan bir ruhun başkasını sevdiğini iddia etmesi sadece trajik bir yanılgıdır. Oysa aşk bir protez değildir. Kendi bacakları üzerinde duramayanların birbirine yaslanarak yürümeye çalışması, sevgi değil, ortak bir bağımlılık felaketidir.

Yalnız kalabilmek, insanın kendi karanlığıyla, defolarıyla ve çiğliğiyle yüzleştiği o sanatsal laboratuvardır. Kendi içindeki o tekinsiz boşlukta boğulmadan yüzmeyi öğrenen kişi, başkasının varlığına muhtaç olmaktan özgürleşir. İşte gerçek tecrübe tam bu kırılma noktasında başlar. Ancak kendi gölgesinin büyüklüğünden korkmayan, kendi yalnızlığını bir ev gibi benimseyen insan bir başkasını nesneleştirmeden onu olduğu gibi görebilir.

Realist bir pencereden bakılmalı. Birini gerçekten sevebilmek için ona muhtaç olmayacak kadar kendinize yetebilmeniz gerekir. Diğer türlüsü sevgiyi değil, sadece muhtaçlığın getirdiği o gizli öfkeyi doğurur. Kendini sevebilecek, kendiyle kalabilecek kadar cesur olmayanların sevgisi, karşı tarafa biçilmiş bir esaret hırkasından başka bir şey değildir. Sonuçta sadece kendi uçurumunun kenarında tek başına durabilenler, bir başkasının elini onu aşağı çekmeden tutabilir.

İYİLİK BİR TERCİH DEĞİLSE, GÜNAH KİMİNDİR?

İyi ve kötü arasındaki çizgi nerede başlar? Daha da önemlisi, bir insanı zorla iyi yapmak onu gerçekten iyi birine dönüştürür mü?

Anthony Burgess, Otomatik Portakal'da önümüze çiğ, rahatsız edici ama bir o kadar da gerçeğin aynası olan bir soru bırakır. Alex'in şiddet dolu dünyası ne kadar ürkütücüyse, devlet eliyle ruhunun mekanikleştirilmesi, elinden seçme hakkının alınması da bir o kadar dehşet vericidir.

İnsanoğlu seçebilir. İyiyi ya da kötüyü seçebilir. Seçemediği an, insanlıktan çıkar. Bir otomatik portakal oluverir.

Bizler, içimizdeki karanlıkla savaşmayı ve aydınlığı seçmeyi öğrendiğimiz sürece insanız. Bir makineyi kötülük yapmadığı için övemezsiniz çünkü onun programında kötülük yoktur. İnsanı değerli kılan ise düşebileceği en derin çukuru bilip yine de yukarı bakmayı, iradesiyle doğru olanı seçmeyi denemesidir.

Eğer toplum, düzeni sağlamak adına bireyin özgür iradesini kurmalı bir oyuncak gibi kurup manipüle edecekse o zaman ortada ne ahlak kalır ne de erdem. Geriye sadece dışı parlak, içi mekanik çarklarla dolu, doğallığını yitirmiş birer "Otomatik Portakal" kalır.

Zulmü engellemek isterken insanlığı yok etmek, belki de distopyaların en büyüğüdür.

JALON

İnsanlar arasına çekilen mesafeyi çoğunlukla bir soğukluk ya da kibir belirtisi sayarlar. Oysa gerçek bundan çok daha çıplak ve sancılıdır. Mesafe, kırılan kemiklerin, boşa çıkan güvenlerin ve duvarlara çarpa çarpa öğrenilen o acı gerçeklerin ardından inşa edilen en kişisel sanat eseridir. Bir savunma mekanizması değil, nihai bir egemenlik ilanıdır.

Hayat, duracağı yeri bilmeyenlerin hoyratlığıyla doludur. Sınır çizmediğin her alan başkalarının senin adına karar verdiği, seni kendi sığ sularında yargıladığı bir mahkemeye dönüşür. Oysa insan acıyı kendi potasında eritip tecrübeye dönüştürdükçe realistleşir. Dünyanın o toz pembe tülü yırtıldığında görürsün ki herkesi içeri aldığın bir hayat, senin olmaktan çıkar. Mesafeli olmanın en iyi yanı budur. Kararlarını sorgulayamazlar, düşüncelerini yargılayamazlar ve sen izin vermedikçe, hayatına dahil olamazlar.

Bu bir yalnızlık çağrısı değil, tam aksine kendi tapınağını koruma estetiğidir. Adımlarını geri çekmek, dünyadan vazgeçmek anlamına gelmez. Dünyaya karşı kendi kaleni kurmak demektir. O görünmez çizginin arkasında durduğunda, gürültü kesilir. Kararların sadece sana, hataların yalnızca kendi vicdanına ait olur.

Mesafe, sana ait olan hayat hikâyesinin editörlüğünü yeniden kendi ellerine almandır ve o kapıdan içeri kimin gireceğine karar verme gücü, insanın bu hayatta elde edebileceği en asil özgürlüktür.

KARNI TOK, RUHU AÇ CELLATLAR

Açlık insana sadece çaldırır, doyduğu an ise durdurur. Çünkü bedenin bir sınırı, temel ihtiyaçların net bir sonu vardır. Bir somun ekmek ya da başını sokacak derme çatma bir çatı... Bunlar yaşama tutunmanın çığlığıdır, kitleleri yok eden bir yıkımın değil. Asıl dehşet, hayatta kalma mücadelesi bittiğinde ve doyurulması imkânsız bir fazlalık başladığında doğar.

Kargalar, ceplerinde kırıntı arayanların arasından çıkmaz. Onlar, taşan kasalar ve sınırsız imkânlar ile doyurulamayan eziyetli hırsların içinden beslenir. İnsanlığın en büyük felaketleri, çaresizliğin yokluğundan değil; çokluğun getirdiği o sarhoşluğundan peydahlanır. Bir insanın karnını doyurmak kolaydır fakat zihnindeki o güç, mülkiyet ve tahakküm açlığını doyuracak bir evren henüz yaratılmamıştır. Yokluk insanı kırabilir ancak çokluk insanı kendi türünün celladına dönüştürür.

Tarih sadece bir çatı bulabilmek için çabalayanların değil, dünyalara sığamayıp kitleleri ölüme sürenlerin kanlı ayak izleriyle doludur. Ve bu doyumsuzluk, insanoğlunun sonradan edindiği bir kusur değil. Tam aksine, özünde büyütmeyi beklediği simsiyah bir çekirdektir.

İnsanlık daha çok biriktirdikçe ve daha çok güçlendikçe ruhundaki o karanlık kuyu kapanmayacak. Aksine, kendi yarattığı bolluğun içinde boğularak çürümeye devam edecek.

KAYBEDENİN ZAFERİ

İnsanın kendi içine bakan gözü her zaman adil bir yargıç değildir. Bazen celladın ta kendisidir. Bizler zaferlerin parıltısında günahlarımızı gizleyebileceğimizi sanan acemi Kumarbazlarız. Oysa ruh, kendi dehlizlerinde fısıldayan o gizli suçluluk duygusunu ne bir alkış tufanıyla susturabilir ne de yıldızlı taçlarla örtebilir.

Bile isteye, kör karanlıklara teslim ettiğimiz o masumiyet bir gün kapımızı çalar. İşte o an mağlubiyet bir yıkım değil, bilakis bir arınma ayinine dönüşür. Yenilgi, kibrin zırhını çatlatır; insanı çırılçıplak, kendi gerçeğiyle baş başa bırakır.

Bu dizeler mazoşist bir teslimiyetin değil, en derin evrensel adaletin itirafıdır. Çünkü insan ancak borcunu ödediğinde özgürleşir. Ceza, suçun kirini kazıyan keskin bir neşterdir. Yara kanar, can yanar fakat ruh, sırtındaki o ağır kamburdan, o gizli suçluluk yükünden ancak hak edilmiş bir mağlubiyetin kefaretiyle kurtulur.

Bazen kaybetmek, kazanabileceğin en büyük özgürlüktür. Düşmek dipsiz bir uçurumda kaybolmak değil, nihayet ayaklarının yere basması ve selamete ermendir. Çöküşün getirdiği o sarsıcı hafifliği kucakla. Çünkü küllerinden doğabilmek için önce kendi ateşinde yanmayı kabul etmen gerekir.

KENDİ TARLAMDA KÖSTEK

Bir köy çocuğu gibi büyüdüm sancılarımla. Her hasat mevsiminde önce kendi ektiğim yabani otları sökmem gerektiğini öğrendim.

Nietzsche'nin 'İlerlemek mi istiyorsun, kendi önünden çekil." sözü bana bu çırpınışı hatırlatıyor. Çünkü tarlada yürürken fark ettim ki yolu tıkayan dışarıdan gelen bir taş değil, kendi gölgemmiş. Gölge güneşin önüne geçtikçe büyür, insan da kendi korkusunun önüne geçtikçe küçülür. Çoban, sürüsünü öne sürerken arkadan yürür ama insan kendi sürüsünün önünde durur ve kendi ayağına dolanır. Bu acı bir bilgidir. Yıllarca aynı toprağı sürüp de aynı taşa çarpan bir sabanın bilgisi.

İlerlemek, çoğu zaman bir şeye varmak değildir. Kendinden, kendi tortundan, kendi sapından çekilmektir. Tarla boşalınca, rüzgâr ekini biçer gibi taşır insanı ileri. Nietzsche bunu bir buyruk gibi söylemiş ama ben bunu bir itiraf gibi okuyorum.

Yol hep açıktı, ben kapıydım.

KİMSİN SEN?

Saat, akrep ve yelkovanın o mekanik ve ruhsuz ritmiyle bize sadece rakamları fısıldayıp zamanı gösterir. Oysa zaman, o görünmez ve aceleci nehir… Önünde duran her şeyin maskesini düşürür. Günler geçtikçe, mevsimler devrildikçe insanı kendi çıplaklığıyla baş başa bırakır. Kimin sadık, kimin gafil, kimin yolcu, kimin hancı olduğunu sadece o söyler. Zaman, insanı en çok da kendi gerçeğiyle yüzleştirir.

Peki bu mukadder akışın tam ortasında, sahi kimsin sen? Aynalara fısıldadığın o tanıdık isimden, unvanlardan ve telaşlardan sıyrıldığında geriye ne kalıyor? Belki de sen, geçmişin gölgeleriyle geleceğin kaygıları arasında sıkışıp kalmış, anı ıskalayan bir sessizliksin. Ya da kırık dökük hayallerini heybesinde taşıyan, durmaksızın kendini arayan bir seyyah... Saat tik tak ettikçe ömründen eksilen her saniye, aslında seni kendine biraz daha yaklaştırıyor ya da seni senden biraz daha uzaklaştırıyor.

Unutma, saat sadece süreyi ölçer. Peki ya zaman? İşte o senin bu yeryüzünde bıraktığın izi, yani asıl kimliğini yazar.

KOZMİK TUVALİN YÜCE RESSAMI

Evrenin varoluşu, işleyişi ve ardındaki muazzam nizam, tesadüf kavramıyla açıklanamayacak kadar derin bir mühendislik ve sanat barındırır. Hiçbir resim ressamsız, hiçbir şiir şairsiz var olamayacağı gibi; atom altı parçacıklardan galaksilerin dönüşü ne kadar her detayı milimetrik bir hassasiyetle dokunmuş bu kozmik tasarım da bir Yaratıcı olmaksızın düşünülemez.

Termodinamiğin en temel kurallarından biri, hiçbir şeyin yoktan var olamayacağını söyler. Mademki bu evren vardır ve bir başlangıca sahiptir, o halde onu yokluktan varlığa çıkaran, zamandan ve mekândan münezzeh, sonsuz bir güç ve irade sahibi olmalıdır. Bilimin "Hassas ayar (fine-tuning)" olarak adlandırdığı, yaşamın oluşması için gereken fiziksel sabitlerin trilyonda bir bile sapmamasındaki kusursuzluk, kör bir tesadüfün değil, bilinçli bir tasarımın ve tek bir İlahın varlığının en somut delilidir.

Evren kendi kendini var edemeyecek kadar bağımlı, rastlantısal olamayacak kadar da mükemmel bir bütündür.

“KRAL ÇIPLAK!” DİYEBİLMELİ

Dünya, üzerine geçirdiği cafcaflı yalanlar hırkasıyla her zamankinden daha ağır, daha hantal. Vitrinlerin, sahte alkışların ve maskelerin evrensel bir mutabakatla kutsandığı bir çağda yaşıyoruz. Herkesin birbirinin gözünün içine bakarak aynı ezberi tekrarladığı bu muazzam tiyatroda, sahne ışıklarını kırıp içeriye ham gerçekliği buyur etmek, kelimenin tam anlamıyla statükoya başkaldırmaktır. “devrimci eylem” tam da bu yüzden bugün siyasi bir slogandan ziyade, sanatsal ve insani bir varoluş mücadelesidir.

Gerçekçi bir bakış açısı, dünyayı olduğu gibi görebilme cesaretidir. Hülyalı bir romantizmin konforunu reddeder. Tecrübe ise bize bu cesaretin bedelsiz olmadığını öğretir. Hayatın törpüsünden geçmiş her ruh bilir ki, yalanın konforlu limanından çıkıp hakikatin fırtınalı denizine açılmak ilk başta yalnızlaştırır. Fakat sanat tam da bu yalnızlığın filizlendiği yerde gerçek bir sığınak olur.

Sanat, boyaları sadece dünyayı güzelleştirmek için değil, onun çatlaklarını, kirini ve çıplaklığını göstermek için kullanır. Tuvale vurulan dürüst bir fırça darbesi, sahteliğin o devasa şatosuna fırlatılmış bir taştır. Gerçeği eğip bükmeden ve filtrelemeden söylemek, insanı kendi çirkinliğiyle, güzelliğiyle ve en önemlisi ham haliyle yüzleştirmektir.

Bugün gerçeği savunmak sadece bir dürüstlük meselesi değil, estetik ve ahlaki bir direniştir. Herkesin susana alkış tuttuğu bir salonda “Kral çıplak!” diyebilen o tek ses, sanatı da hayatı da kurtaracak olan yegâne devrimdir.

KRONOMETRESİZ ÖMÜRLER

Zamanı saymayı bilmeyenler, onu ihtiyarlatmayı da beceremezler.

Şehirli aklın her anı takvim yapraklarıyla mühürlediği bir dünyada köyün sakinleri zamanı rakamlarla değil; hasatlarla, don vuran kışlarla ya da büyük kuraklıklarla ölçer. Belleğin o muazzam, koruyucu bulanıklığı devreye girdiğinde ise insan ömrü yapı sökümüne uğrar. Seksenindeki bir ihtiyar, bir başkasının hafızasında asırlık bir çınara dönüşebilir. Çünkü orada zaman, tıkırdayan bir saat düzeneği değil de genişleyen ve daralan bir histir.

Belki de köylülerin uzun yaşamasının sırrı tam olarak bu belirsizlikte saklıdır. Tarihleri kesin olarak bilmemek, ömür denen o kısıtlı kredinin sonuna ne kadar yaklaştığını sürekli hesaplama kaygısından özgürleştirir insanı. Doğumunu ve yaşını bir sayıya indirgemeyen, ölümün takvimdeki yerini de merak etmez.

Nihayetinde insan, unuttuğu ya da hiç hesaplamadığı müddetçe zamansızdır. Belleğin kusurları bizi doğanın o ritmik, yaşlanmayan döngüsüne sadık kılar. Kim bilir, belki de gerçekten uzun yaşamanın tek yolu zamanı kesin olarak bilmenin getirdiği o ağır yükü hafızamızdan silip atmaktır.

LABİRENTİN ÇEPERLERİ

Gece yarısına bir kala, yamacımdaki mum alevi titrek bir can çekişmesiyle odayı gölgeliyor. Masanın üzerindeki eski haritalara daha dikkatli baktıkça anlıyorum ki insanın zihninden geçen her patika aslında bu çizgilerde çoktan yürünmüş. Keşfedilmiş kıtalar, hiç var olmamış denizler, gelecekte kurulacak şehirlerin siluetleri ve geçmişin unutulmuş krallıkları... Hepsi bu sessiz, kıvrımlı dolambaçta adımlarımızı bekliyor. Öyle bir harita düşlüyorum ki aynı zamanda sınırları olmayan bir hafıza sarayı.

Ancak inanıyorum ki bu labirente gerçekten adım atabilsek (ki modern dünyanın gürültüsünde bize böyle bir sessizlik hakkı pek tanınmıyor), bizi ilk büyüleyen şey o kütüphanenin sonsuzluğu ya da mimarisinin kusursuz geometrisi olmayacaktır. Bunlardan çok önce, o devasa yapının içindeki küçük, insanı içine çeken taze mürekkep kokusunu ve rafların arasındaki o korunaklı, sıcak kuytuluğu fark ederiz. Belki de ilk dikkatimizi çeken, haritanın o büyük ölçekli coğrafyası değil, minyatür ustalarının sabırla işlediği o mikroskobik ayrıntılar olur. Unutulmuş bir adanın kıyısındaki tek bir dalga köpüğü ya da pusulanın iğnesindeki gözle görülmeyen bir çentik.

Çünkü büyük anlatılar sadece devasa fikirlerle inşa edilmez, o fikirlerin tenimize dokunan küçük somutluklarıyla hayat bulur. Haritacı, bir geminin fırtınada kaybolduğunu söyleyip geçmiyor. O anı, mürekkebin kâğıt üzerinde usulca dağılıp bir lekeye dönüşmesiyle, denizin karanlığının kâğıdı yavaşça yutmasıyla anlatıyor. "Evren dediğimiz o devasa resim, işte bu küçücük lekelerin bir araya gelmesiyle anlam kazanıyor."

LİYAKAT İLE MUKAVELE

Dünya, üzerine basıp geçtiğimiz ham bir topraktır. Ne fazlası ne eksiği. İnsan ise o toprağın en kusurlu, en kırılgan ve bazen de en nankör meyvesidir. Bilgeleşmek, insanın bu çiğliğini erkenden fark etmektir. Evet, dışarıya baktığında göreceğin şey çoğunlukla bir hayal kırıklığı ordusudur. Kimse kendisi için harcanan o saf niyetin, o sabırlı emeğin bedelini ödeyemez. Çünkü kural basit, hiç kimse senin onun için göze aldığın yükün ağırlığını taşıyacak kadar geniş bir omuza sahip değildir.

Peki öyleyse neden hala nehirler gibi akıyoruz kurumuş vicdan vadilerine?

Çünkü iyilik, karşıdakinin hak edişine kesilmiş bir fatura değildir. İyilik, insanın kendi ruhuna vurduğu o asil mühürdür. Kimsenin buna değmeyeceğini bilmek bıkkın bir teslimiyet değil, aksine gözü kara bir uyanıştır. Dışarıdaki karanlığı gördüğün hâlde içindeki çırayı yakmaya devam ediyorsan bu o karanlığa olan saygından değil, kendi ışığına olan sarsılmaz inancındandır.

Kötülüğün ve vefasızlığın sıradanlaştığı bu gezegende iyilik yapmak, bir başkasına sunulan bir lütuf değildir. O insanın kendi haysiyetini koruma biçimidir. Karşıdaki çiğnemesin diye değil, kendin eğilmeyesin diye dik tutarsın omurganı.

Öğrendim ki iyilik bir alışveriş değil, bir duruştur. Muhatabın kim olduğunun hiçbir önemi yoktur. O aynaya baktığında göreceğin tek yüz, kendi ruhunun çehresidir. Kendine olan inancını, başkalarının değersizliğiyle kirletme. Baht puslu olsa da niyet her daim berrak kalmalı.

MASAL BİTTİ, UYANIN

"İyiler hep kazanır..." Çocukken kulaklarımıza fısıldanıp bizi uysal birer kuzu gibi büyüten o tatlı, ninniden bozma yalan. Kim demişse insanlığın saf yanını kurnazca avlamış, bizi bu acımasız tiyatronun edilgen birer seyircisi yapmış. Oysa perdeyi biraz aralayıp baktığımızda sahnenin arkasında sırıtan gerçekle yüzleşiriz. Uyanın, burası Dünya! Kötüler hep kazanır.

Dünya, masalların adalet terazisiyle dönmüyor. Burası vicdanını heybesine ağır bir yük olarak alanların değil, onu ilk virajda uçurumdan aşağı fırlatanların pistidir. İyilik, kırılgan bir cam vazo gibi incelik ve özen beklerken; kötülük, önüne çıkan her şeyi ezip geçen çelikten bir zırhtır. Hak yiyenlerin, başkalarının omuzlarına basarak yükselenlerin ve merhameti bir zayıflık addedenlerin kazandığı bir arenadır burası.

Tarih, kazananların yazdığı bir güncedir ve o güncelerin satır araları hep feda edilen iyilerin sessiz çığlıklarıyla doludur. Işık, parlamak için karanlığa muhtaçtır derler fakat bu dünyada karanlık, ışığı yutacak kadar arsız ve amansızdır. Gözlerimizi açtığımızda gördüğümüz çıplak gerçek şudur ki, bu dünya temiz kalplerin ödüllendirildiği bir cennet bahçesi değildir. Güçlünün, zalimin ve her ne pahasına olursa olsun ayakta kalmayı seçen kötünün mutlak zafer alanıdır. Bu yüzden inanmayın, uyanın...

MASALIN SONUNDAN SONRA

Bir zamanlar inanmak isteyen bir yabancıydım. Şimdi de öyleyim belki ama o inanma isteğinin altında ne kadar çok hesap kitap olduğunu öğrenmiş bir yabancı.

Çocukluk, bize ödünç verilen bir adalet duygusudur. Kimse sormaz, herkes alır. Masallarda kötü adam mutlaka cezasını bulur, ejderha mutlaka öldürülür, üvey anne mutlaka teşhir edilir köyün meydanında. Biz de büyürken bu düzenin dünyaya da ait olduğunu sanırız. Sanki ahlak, yerçekimi gibi bir kanundur sanki kötülük er ya da geç kendi ağırlığıyla çöker.

Sonra yabancı oluruz. Bir yere, bir dile, bir geleneğe değil; kendi çocukluğumuza yabancı oluruz. Çünkü görürüz ki kötülük çoğu zaman cezasız kalır hatta ödüllendirilir; iyilik çoğu zaman görünmez kalır hatta cezalandırılır. Peri masalı yalan söylememiştir bize ama eksik söylemiştir. Adaleti dünyaya emanet etmek yerine bize emanet etmiş, biz de fark etmemişiz.

Yine de inanmak isteriz. Bu, çocukça bir saflık değil, bilerek seçilen bir direniştir. Bir yabancı olarak masalın gerçekliğine değil, masalın gerekliliğine inanırız artık. İyinin kötüyü alt ettiği hikâyeye inanmak istemek, dünyanın öyle olduğuna dair bir iddia değil. Dünyanın öyle olması için çalışmaya dair bir adaktır.

Belki de büyümek budur. Masalı kaybetmek değil, masalı kanıt olmaktan çıkarıp görev haline getirmek. Yabancı kalmaya razı olmak. Çünkü ev dediğimiz o eski inanç artık bizi içine almıyor ama biz onu hâlâ inşa etmekten vazgeçmiyoruz. Taş taş, cümle cümle, gün gün…

MASKENİN ARDINDAKİLER

Bir gün fark edersin, etrafındaki herkes bir şey takmış. Kimi gülümsemeyi, kimi kayıtsızlığı, kimi başarıyı. Sen de o kalabalığın içindesindir ama elinde maske yok. Çünkü kimse sana böyle bir oyun olduğunu söylememiştir. Sen sadece kendin olarak gelmişsindir ve işte tam orada, o farkındalık anında garip bir utanç çöker üzerine. Bu utanç ahlaki bir suçtan gelmez. Daha derin bir yerden gelir, herkesin oynadığı oyunu oynamamış olmanın utancından. Çıplak kalmışsın sanki herkesin kostümlü olduğu bir sahnede. Sahtelik ödüllendirilir, gerçeklik ise tuhaf karşılanır. İnsan büyüdükçe öğrenir ki yüzler de birer kostümdür bazen. Herkes kendi maskesini ustalıkla taşır, değiştirir. Ayarlar ışığa göre, ortama göre, beklentiye göre. Ama bazıları bu numarayı hiç öğrenemez. Belki öğrenmek istemezler, belki öğrenecek zamanları olmamıştır, belki de içlerindeki bir şey buna izin vermez. Ve onlar her zaman bir adım geride bir an sonra fark ederler oyunun kurallarını, herkes çoktan maskesini takmışken. Burada acı olan maskesiz kalmanın kendisi değil, maskesiz kalmanın bir eksiklik gibi hissettirilmesidir. Oysa belki de tam tersidir. Maskeler çoğaldıkça gerçek yüzler nadirleşir ve nadir olan her zaman tuhaf karşılanır. Yine de bu farkındalığın bir bedeli var. Çünkü bir kez maskeli baloyu gördükten sonra eski masumiyete dönmek mümkün değildir. İnsan artık ya kendi maskesini bulmaya çalışır ki bu da kendine yabancılaşmanın başlangıcıdır ya da maskesiz kalmayı bilerek ve göğsünü gere gere seçer. İkincisi daha zordur. Çünkü artık utanç değil, bir tür yalnız cesaret gerekir. Belki de bütün mesele balodan çıkmak değil, baloda maskesiz durabilmeyi öğrenmek. Utancı bir kusur olarak değil, bir farkındalık anı olarak görmek. Çünkü gerçek yüzüyle gelen biri, er ya da geç, kendi yüzünün ona yetip yetmediğini sorgulamak zorunda kalır ve bu soru hayatın en dürüst sorularından biridir.

MİLYAR YILLIK BİR SAHNEDE ÜÇ SANİYELİK STRES

Sabahtan beri canımızı sıkan o işler, yetişmesi gereken son teslim tarihi, birinin arkamızdan fısıldadığı o önemsiz söz ya da kaçırdığımız o otobüs… Gün içinde bizi stresten strese sürükleyen, geceleri uykumuzu kaçıran ne varsa bir anlığına masaya bırakalım. Sonra penceremizi açıp gökyüzüne bakalım. Ölümün olduğu bu dünyada hiçbir şey ciddi değildir aslında.

İlk duyulduğunda karanlık ya da pesimist bir teslimiyet gibi tınlayan bu cümle, aslında hayatın bize sunduğu en büyük özgürlük biletidir. Çünkü ölüm tüm yapay ciddiyetlerin, hırsların ve kibirli kaygıların maskesini düşüren yegâne gerçektir. Her şeyin bir sonu olduğunu kabul ettiğimiz an, o omuzlarımızdaki devasa yüklerin aslında kendi zihnimizde yarattığımız hayaletlerden ibaret olduğunu anlarız.

Hayatı fazla ciddiye alıp kendimizi yıpratmak, geçici bir otel odasının duvar kâğıdını beğenmeyip tatili zehir etmeye benzer.

Bu dünyadan geçip gideceğiz. Ne dertlerimiz kalıcı ne de peşinden koştuğumuz o kusursuzluk illüzyonu. Ölümün o nihai sessizliği, hayatın gürültüsünü kısmamız için bir davettir. O yüzden derin bir nefes almalı. Hırsları, kırgınlıkları ve başaramayabilme ihtimalinin korkularını ait oldukları yere yani önemsizliğe terk etmeli.

Çünkü sonunda her şeyin silineceği bir sahnede en büyük ciddiyet, anı hafifçe ve sevgiyle yaşayabilmektir.

MODERN MUCİZENİN GÖLGESİNDE

Bir gün biri çıktı ve yazdı. O günden sonra hiçbir mucize eski haline dönemedi.

Çünkü mucize anlatılmadan önce yaşardı. Çobanın ağzından çobanın ağzına, ateşin etrafında, gecenin sessizliğinde dolaşırdı. Kimse tarihini sormaz, kimse tanığını araştırmazdı. Sopa yılana dönüşürdü çünkü kimse "Tam olarak hangi gün, hangi saat?" diye sormamıştı.

Deniz ikiye ayrılırdı çünkü ayrılan deniz bir defterin sayfasında değil, bir yüreğin hafızasında dururdu ve yürek mürekkep gibi soru sormaz.

Sonra kil tabletler geldi, sonra papirüsler, sonra mürekkep ve kâğıt; sonra matbaa, sonra kamera, sonra her cebe sığan bir gözetleyici göz. Ve mucizeler sustu.

Çünkü mucize ışığın altında yaşayamayan bir canlıdır. O, yalnızca alacakaranlıkta, hafızanın bulanık sularında nefes alır. Belge istediğin an mucize seni terk eder, geriye sadece açıklama kalır. Açıklamanın da adı vardır; yanılsama, sanrı, efsane, abartı. Bu, insanın kaybı mıdır yoksa kazancı mı? İşte acı olan ikisi de. Çünkü biz artık yalan söylediğimizde de yakalanırız, doğru söylediğimizde de ispat ederiz. İşte modern insanın laneti budur. Her şeyi hatırlayan, hiçbir şeye inanamayan bir tür olduk.

Sopa, hâlâ bir sopadır. Deniz, hâlâ kıyısında durur ama belki de mucize hiç bitmedi. Belki sadece sayfaların arasına sıkıştı, oradan çıkmaya cesaret edemiyor. Çünkü biliyor ki çıktığı anda biri ona "Kanıtın nerede?" diye soracak.

MUSALLA TAŞINDAKİ KEFENSİZ ZENGİNLER

İnsanlık, asırlardır kendi elleriyle inşa ettiği devasa bir illüzyonun içinde çılgınca bir biriktirme yarışı sürdürüyor. Sokaklar, gökdelenler, banka hesapları ve tapular... Hepsi, geçiciliğin ortasına dikilmiş kibir anıtlarından ibaret. Paraya, mala ve mülke taparcasına değer atfedilen bu modern panayırda insanın asıl trajedisi, sahip olduklarının esiri haline gelmesidir. Oysa hayatın en realist ve kaçınılmaz gerçeği, yolun sonundaki o mutlak eşitliktir. Hiç kimse giderken yanında tek bir zerre bile götürmeyecektir.

Sanat, asırlardır bu beyhude çırpınışı ve varoluşun acı gerçeklerini yüzümüze çarpar. Gücü ve serveti elinde tutanın bir başkasını sırf yoksunluğu yüzünden hor görmesi, mülkiyet sarhoşluğunun getirdiği en derin zavallılıktır. Zengin insanın fakir insanı kendinden aşağıda konumlandırması üstün bir gücün değil tam aksine, çürümüş bir ruhun, bomboş bir karakterin ve acizliğin nişanesidir. Karşısındakini ezmeye çalışan o kibirli bakış aslında kendi içindeki büyük hiçliği gizleme çabasıdır.

Tecrübe bize gösterir ki insan yalnızca paylaştığı acıyla, ürettiği değerle ve bıraktığı izle derinleşir. Maddeye taparak kazanılan geçici zaferler, ölümün o soğuk ve adil perdesi kapandığında birer hiçliğe dönüşür. Altın tahtlar da kerpiç duvarlar da aynı toprağa karışır. Geriye kalan tek gerçek ne kadar para biriktirdiğimiz değil, ne kadar insan kalabildiğimizdir.

NE…NE…

Ağaç bir yemin etmiş gibi durur. Kökleri toprağın derinine inerken, gövdesi göğe doğru bir itirazsız teslimiyetle uzar. Yüzyıllar onun üzerinden geçer de o geçmez. Fırtınalar gelir, dallarını büker, yapraklarını söker. O yine de aynı yerde, aynı sabırla bekler. Sanki kımıldamamak onun verdiği en büyük söz, en ağır yemindir.

Kuş ise hiçbir şeye söz vermez. Onun sadakati hareketten ibarettir. Bir dala konar konmaz başka bir göğü düşünür. Mevsimleri takip eder ama hiçbir mevsime ait olmaz. Onun yurdu yoktur, her yer onun için geçici bir misafirhanedir.

Bir gün kuş o ağaca konar. Belki yorgundur, belki sadece bir anlığına dinlenmek ister. Ağaç onu dallarında taşır, ona gölge verir, ona bir an için bir yuva olur. Kuş için bu sayısız konaklamalardan biridir. Ağaç için ise belki yüzyıllar boyu hatırlayacağı bir ziyarettir.

İşte burada acı bir hakikat saklıdır. Sevgi bazen eşit paylaşılmaz. Biri için bir uğrak yeri diğeri için bir ömürlük anıdır. Ağaç, kuşun gidişini izlerken kımıldayamaz, sadece dallarını biraz daha sallar sanki bir el sallıyormuş gibi. Kuş ise dönüp bakmaz bile. Onun için her gidiş, yeni bir varış demektir.

İkisi de yarımdır aslında. Biri sonsuz sabrın, diğeri sonsuz arayışın temsilidir. Belki gerçek bilgelik ne tam kımıldamamakta ne de hiç durmamakta. İkisinin arasındaki o ince çizgide bir dala konup bir süre kalabilmekte. Belki sonra da kökleri yaralamadan gidebilmektedir.

O BİRİCİK AN

Hayatı upuzun bir nehir, labirentlerle dolu bir orman ya da sayfaları bitmek bilmeyen kalın bir roman gibi tahayyül ederiz. Günler günleri kovalar, kararlar kararları doğurur, her sabah yeni bir yükün veya umudun altına gireriz. Yol uzundur, patikalar karmaşık. Ancak Jorge Luis Borges'in de fısıldadığı gibi "Ne kadar uzun ve karmaşık olursa olsun, her hayat esasen tek bir andan ibarettir. Kişinin kim olduğunu öğrendiği an." Geri kalan her şey o biricik anın ya bir hazırlığıdır ya da bir yankısı.

İnsan, doğduğu gün tamamlanmış bir varlık değildir. Bir arayıştır. Yıllar boyu başkalarının aynasında kendimizi izler, toplumsal rollerin elbiselerini kuşanır, rüzgârın bizi savurduğu kıyılarda kimliğimizi ararız. Derken takvimlerin yazmadığı, saatin akreple yelkovan arasında sıkışıp kalmadığı bir an gelir.

Bu an, her zaman görkemli bir başarı veya büyük bir trajedi olmak zorunda değildir. Bazen bir sessizliğin ortasında, bazen derin bir kırılmada, bazen de sadece bir yabancının gözlerinde saklıdır. O an geldiğinde, ruhun üzerindeki tüm kabuklar çatlar. İnsan, neyi feda edebileceğini, neye asla boyun eğmeyeceğini, neyi canı pahasına seveceğini ya da neyden vazgeçeceğini net bir şekilde görür. O güne kadar biriken tüm anılar, çekilen acılar ve kazanılan zaferler tek bir noktaya odaklanır ve zihinde şimşek çakar. "İşte ben buyum!"

O saniyeden önce yaşanan her şey insanı o eşiğe getiren birer basamaktan ibarettir. O saniyeden sonra yaşananlar ise o aydınlanmanın gölgesinde yürünen bir yoldur. Hayatın karmaşık dehlizlerinde kaybolduğumuzu hissettiğimizde kendimize sormamız gereken belki de tek bir soru vardır: O anı yaşadık mı, yoksa hâlâ o anın bizi bulmasını mı bekliyoruz?

OLSUN, EKSİL!

Açık bir elin gölgesidir hayat. Neyi sımsıkı tutarsan tut, parmaklarının arasından sızan yalnızca zamandır.

İnsanoğlu, dünyaya çıplak bir geliş ile kefensiz bir gidiş arasındaki o dar koridorda emanetleri mülk sanma yanılgısına düşer. "benim" dediğin ne varsa; adın, unvanın, eşyan, hatta şu göğüs kafesinde çarpan kalbin aslında sadece bir süreliğine sana misafir edilmiştir. Bir nehir akıp giderken, yatağındaki taşların suya 'gitme" demeye hakkı var mıdır?

Oysa korku, hep o sahte sahiplik duygusundan beslenir. Sahip olmadığın bir sarayın yıkılmasından endişe duymazsın. Öyleyse dünyada hiçbir şey sana ait değilken neyi kaybetmekten korkuyorsun?

Korku, ruhu çürüten bir prangadır. Kaybetmekten korktuğun her şey, seni esir alan yeni bir zindana dönüşür. Bilge kişi, avucunu açık tutmayı öğrenendir. Bilir ki açık bir elden hiçbir şey çalınamaz. Tutunmayı bıraktığında düşmekten korkmazsın ve ancak hiçbir şeye sahip olmadığında her şeyin güzelliğini özgürce seyredebilirsin.

Bırak giden gitsin, eksilen eksilsin. Sen sadece bir yolcusun. Heybeni hafiflet ki yolun menziline varabilesin.

ÖLÜMÜN İCAT ETTİĞİ İNSAN

İnsan, evrenin en trajik hatasıdır. Çünkü hikayesinin sonunu bilerek sahneye fırlatılmış tek oyuncudur.

Oysa bir serçenin kanat çırpışında, bir kurdun puslu ormandaki koşusunda ya da bir gökyüzü dolusu yıldızın sessiz akışında zaman yoktur. Onlar sonsuz bir "şimdi" nin içine hapsedilmişlerdir. Ne dün geçmiştir onlar için ne de yarın bir tehdittir. Ölümü bilmeyen zamanın sınırlarına çarpmaz, zamanın sınırlarına çarpmayan ise asla yaşlanmaz. Doğa, bilincin uyanmadığı o muazzam ve kör uykusunda her anı bir ebediyet gibi yaşar. Ağaçlar öleceğini bilmeden büyür, nehirler kuruyacağını bilmeden akar. Onlar tam da bu cehaletleri sayesinde ölümsüzdürler.

Oysa insan, cennetten bir meyveyi değil zaman bilincini koparmıştır. Bizler alnımıza kazınmış o mutlak sonla yaşarız. Attığımız her adım, aldığımız her nefes bizi bekleyen o karanlık sessizliğe doğru bir geri sayımdır. Ölüm olmasaydı aşk bu kadar keskin, veda bu kadar ağır, şiir bu kadar derin olabilir miydi? Her şeyin sonsuza dek süreceği bir düzende hiçbir şeyin kıymeti kalmazdı. "Ölümsüzlük, anlamın ölümüdür."

Bizler ölümlüyüz çünkü farkındayız. Ve tam da bu yüzden geçip gittiğimiz bu yeryüzünde bıraktığımız her iz, yaktığımız her küçük ışık doğanın o şuursuz ölümsüzlüğünden çok daha görkemlidir. Biz öleceğimizi bilerek sever, öleceğimizi bilerek üretir ve öleceğimizi bilerek kafa tutarız zamana.

Gerçek ölümsüzlük hiç bitmemek değil, biteceğini bildiğin halde o kısa aralığa koskoca bir anlam sığdırabilmektir.

ÖRSELENEN AİDİYET

İnsan, kendi içine inşa ettiği kalenin surlarında durup dışarıdaki savaşı izleyen yaralı bir komutana benzer bazen. İnsanların arasına karışmamak, o uğultulu kalabalığın kirli gürültüsünden uzak durmak, ilk bakışta sığınılacak en güvenli limandır. Ruhun maruz kaldığı o vahşi uyarıcı bombardımanından kaçıp kendi sessizliğine çekilmek, eşsiz bir panzehirdir. Bu, bir nevi korunaklı bir kutsallıktır. Kimsenin seni kıramayacağı, beklentileriyle ezemeyeceği o mutlak huzur anı. Ancak bu huzurun karanlık bir faturası vardır, "soyutlanma."

Kalabalığın içine adım attığın an, zihnindeki o görünmez alarm çalmaya başlar. Yüzler birbirine karışır, sesler üst üste biner ve içindeki o ilkel dürtü geri çekilmeni fısıldar. Çünkü maskelerin sertçe çarpıştığı, samimiyetin ucuz bir pazarlık payına dönüştüğü yerdir dünya. Koşarak eve döner, kapıyı arkandan kilitlersin. Güvendesindir artık ama o kapının arkasındaki sessizlik, bir süre sonra duvarlardan sızan dilsiz bir sorgulamaya dönüşür. Koltuğuna oturduğunda, "Neden oraya ait değilim? Neden herkes gibi bu akışın bir parçası olamıyorum?" sorusu zihnini kemirmeye başlar. Acı gerçek de tam olarak bu eşikte gizlidir. İnsan yalnızlığın özgürlüğüne aşıkken, aynı zamanda o özgürlüğün getirdiği görünmezlikten usul usul zehirlenen bir canlıdır."

Bu, bir iyi ya da kötü meselesi değildir. Bu, varoluşun en sanatsal ikilemidir. Kalabalık seni tüketir, yalnızlık ise yavaşça eritir. Bizler ne tam anlamıyla dışarıdaki o vahşi curcunaya ait olabiliriz ne de evdeki o steril yalnızlığa mahkûm kalabiliriz. Hayat bu iki uçurum arasında gerilmiş ince bir telin üzerinde, dengede kalmaya çalışmaktan ibarettir. Ve belki de en büyük olgunluk ne evde ne de sokakta. Tam olarak bu arafın ortasında, her iki sancıyı da göğsünde usulca taşıyabilmektir.

ÖZ İHMAL

Empati, farkında olmadan üstümüze giydiğimiz en ağır zırhtır. Başkalarının kırgınlıklarını tamir etmeye çalışırken kendi çatlaklarımızı harçsız bırakır, günün sonunda o zırhı çıkardığımızda hafiflemek yerine garip bir yabancılık hissederiz.

Hayatın sessiz bir kuralı vardır: Kendini sürekli bir kurtarıcı ya da teselli kaynağı konumuna yerleştiren insanlar, kendi yaslarını tutmayı unuturlar. Başkasının acısına mantıklı açıklamalar getirmek, ona şefkat göstermek kolaydır çünkü o yangın sizin göğsünüzde yanmaz. Ancak sıra kendi yaranıza geldiğinde her gün başkalarına cömertçe dağıttığınız o bilgece tavsiyelerin hiçbir işe yaramadığını görürsünüz.

Sürekli başkalarının dertleriyle meşgul olmak, çoğu zaman kendimizden kaçmanın en meşru kılıfıdır. Kendi içimizdeki yıkımla yüzleşmenin getireceği ağır sorumluluktan korktuğumuz için odağımızı dışarıya çevirir iz. Kendin için üzülmek bu yüzden tuhaf ve hantal gelir. Çünkü o an sığındığınız o meşguliyet kalkanı düşmüş ve kendi aynanızın karşısında yapayalnız kalmışsınızdır.

Kendi acına acemi kalmak bir erdem değil, uzun sürmüş bir öz ihmalin sonucudur. Başkalarını anlamak için harcadığın mesainin yarısını kendi iç dünyana ayırmadığında gün gelir kendi ağrına nasıl müdahale edeceğini bilemezsin. Olgunluk sadece başkalarına yer açmak için kendi yükünü kenara atmak değil, yeri geldiğinde kendi acının da hakkını verebilmektir.

ÖZ YUVAYA DÖNÜŞ

İnsan çoğu zaman kalabalıkların ortasında sürgündür. Yüzler geçer yanından, sesler gürültüye dönüşür, şehirler ve sokaklar yabancılaşır. Ruh, anlaşılmadığı her kuytuda yaban bir diyarda tutunmaya çalışan bir yabancıdır aslında. Dışarıdaki dünya ne kadar uğultuluysa, içimizdeki o ıssız köşe de o kadar uzak görünür göze.

Oysa yalnızlık, insanın kaçıp sığındığı bir çöl değil; dönüp dolaşıp varacağı tek öz yurdudur.

Yaban ellerin yorucu gürültüsünden, takılan maskelerden ve sığ beklentilerden sıyrılıp kendi kabuğuna çekildiğinde başlar asıl eve dönüş. Nietzsche'nin de dediği gibi, o yabanıl sürgünden sonra yalnızlığa adım atmak, fırtınada savrulmuş bir geminin nihayet sakin bir limana yanaşması gibidir. Yüzümüzü ıslatan o gözyaşları hüzünden değil; nihayet kucaklaşmanın, eve varmanın ve kendine kavuşmanın getirdiği o derin, huzurlu hafiflemedendir.

ÖZNENİN TERSİNMESİ

Her gün karşılaştığımız o pürüzsüz cam yüzey, aslında dünyanın en acımasız mahkemesidir. Sabahları uykulu gözlerle baktığımız o suret, gerçekten bize mi aittir yoksa hayatın üzerimize iliştirdiği maskelerin bir toplamı mıdır? Aynadaki gözlerin içine dik dik baktığımızda beliren o tekinsiz boşluk, insanın kendi kendine yakalanma korkusudur.

Zaman akıp giderken yüzümüz çizgilerle, bakışlarımız ise yaşanmışlıkların ağırlığıyla değişir. Fakat yabancılık sadece yaşlanmakla ilgili değildir, ruhun sığındığı bedenle bağını kaybetmesidir. Toplumun beklediği "ben", geçmişin özlediği "ben" ve şu anın çaresiz "ben"i o daracık cam çerçevede amansız bir kavgaya tutuşur.

Belki de aynaya her baktığımızda gördüğümüz o yabancı her şeye rağmen dürüst kalabilmiş tek yanımızdır. Kendimize en uzak olduğumuz an, kendimizle en çıplak karşılaştığımız o andır. Ve asıl soru aynadan bize bakanın kim olduğu değil, bizim o yüzde kimi görmekten bu kadar korktuğumuzdur.

PAPATYA İNFAZLARI VE DİĞER HİÇLİKLER

Zaman, insana en büyük çelmeyi hep en güvendiği mevsimde takarmış. Biz o ilk tomurcuğun heyecanına kapılıp, baharın kokusunu içimize çekmeye bile vakit bulamadan gözümüzü kamaştıran o kavurucu yazın yalancı ışıltısına aldandık. Oysa yeşilin en taze tonu, sarının hoyratlığında can çekişirken fark etmeliydik. Bazı şeyler tüketilmek için değil, yaşanmak için yaratılmıştır.

Aşkı, gururun o kibirli ve soğuk kalesinde, incir çekirdeğini doldurmaz nazların dehlizlerinde heba ettik. Kelimeleri silah gibi kuşanıp, susuşları kalkan yaptık da elimize ne geçti? Kendi ellerimizle ördüğümüz o sessizlik duvarının ardında, birbirimizin sesine hasret yaşlandık.

Ve papatyalar... Ah, o masum beyaz yapraklar. Kaderimizi, ihtimallerin kör talihine ve bir bitkinin son nefesine bağlayacak kadar çaresizdik. "Seviyor, sevmiyor..." diye kopardığımız her taç yaprakla birlikte aslında ruhumuzun bir parçasını da toprağa gömdük. Koparılan her yaprak, kendi ellerimizle parçaladığımız birer hakikatten ibaretti. Biz ihtimalleri sayarken mutlak olan tek şeyi, zamanı ıskaladık.

Aynadaki yabancının yüzündeki çizgilerin yansımasında bize koca bir ömrü, hiçliğin o dipsiz kuyusunda, bir avuç rüzgârı yakalamaya çalışarak tükettik. Şimdi elimizde kalan, bomboş avuçlar ve geç kalınmışlığın o buz gibi sızısı.

Acı gerçek bu. Geriye dönüp baktığımızda avuçlarımızda kalan ne körpe bir bahar ne tutkulu bir yaz ne de falına baktığımız o papatyalar var.

PEMBE TÜLÜN ARDI

Çocukluk, dünyayı henüz kavranmamış bir oyun alanı sanma masumiyetidir. Düşmelerin diz kapaklarında kaldığı, yaraların kabuk bağlayıp birkaç günde unutulduğu o zamansız sürgün... Ne zaman ki zihnin üzerindeki o pembe tül kalkar, insan kendisiyle ve hayatın soğuk çıplaklığıyla baş başa kalır.

Yetişkinlik, tam olarak bu uyanışın adıdır. Neşe dolu bir umursamazlıktan, her hareketin bir sonucu, her seçimin bir bedeli olduğu gerçeğine sert bir geçiş. İnsanın içindeki o çocuk hâlâ kırıldığında kabuğuna çekilmek, sorumluluklardan kaçmak ve hiçbir şey olmamış gibi gülümsemek ister. Ancak aynaya baktığında karşılaştığı gözler, artık o imkânın elinden alındığını fısıldar. Hayal kırıklığı, dünyayı anlamanın; acı ise büyümenin kaçınılmaz bedelidir.

Bu iki eşik arasında asılı kalmak, fırtınada dengesini aramaya benzer. Eski mutlu kayıtsızlığa duyulan özlem insanı ne kadar çekse de bir kez bilincine varılan gerçeklik geri sarılamaz. Çocukluk bitmiştir ama bu bir son değil, sadece oyunun kurallarının değiştiğini kabul etme cesaretidir.

Gerçek olgunluk, o çocuksu neşeyi özlemeyi bırakmadan hayatın acısını da göğüsleyebilmekte yatar.

PİŞMANLIĞIN ELLERİ

İnsan, ömrünü iki kapının arasında geçirir. Birinde "yaptım" yazar, öbüründe "yapmadım". Hangisinden geçerse geçsin, eşikte bir gölge bırakır ardında. O gölge akşam olduğunda döner, sofraya oturur, bardağına su koyar.

Gençliğimde sanırdım ki pişmanlık, yanlış seçimlerin cezasıdır. Sonra anladım, seçmenin kendisinin bedeliymiş. Her "evet" bir başka hayatı öldürür, her "hayır" bir kapıyı sonsuza kapatır. Yapılan iş eskir, tortusunu bırakır insanın avucunda. Yapılmayan iş ise hiç eskimez, taze kalır, büyür. Bir gün gelir hayalet gibi gerçekten daha gerçek olur.

Pişmanlığın elleri böyleydi. Söylenmemiş sözlerin ağırlığını taşıyan, hiç tutulmamış bir elin hayaletini hâlâ avucunda hisseden. O bana öğretti. Pişmanlık geçmişe duyulan bir öfke değil, zamanın bize oynadığı en zalim oyundur. Çünkü geri dönüp düzeltme şansı vermez, sadece düzeltebileceğimizi hissettirir.

Belki de mesele budur. İnsan, pişman olmamak için yaşamaz. İnsan, hangi pişmanlığı taşıyabileceğini seçmek için yaşar. Biri seni yorgun bırakır ama gururlu, öbürü seni hafif bırakır ama boş. Ve son nefeste elinde kalan tek şey, hangi gölgeyi seçtiğindir.

REALİST REÇETE

Gecenin en koyu anı, şafağa en yakın olanıdır derler. Bu teselli, karanlığın içindeyken teni üşüyen bir insan için fazla romantik, fazla havada kalır. Gerçekçi olalım. Acı, hayatın dokusuna sızmış en yalın, en çıplak gerçektir. Onu yok saymak ya da ucuz bir iyimserlikle üstünü örtmeye çalışmak, varoluşun en öğretici fırça darbesini silmektir.

Sanat tam olarak burada devreye girer. Elindeki keskiyi mermere vuran bir heykeltıraş gibi tecrübe de insanı vura vura şekillendirir. Çatlayan, kırılan ve dökülen her parça aslında ruhun fazlalıklarından kurtulma sürecidir. Yaşadığımız sancılar, hayatın bize fırlattığı ham çamur kütleleridir. Realist bir gözle bakıldığında o çamur kendi kendine bir şahesere dönüşmez. Onu yoğuracak olan, acının içinden süzülerek gelen o katı tecrübedir.

Acılar bir gün elbet sevinçlerle yer değiştirecek. Kehaneti gökten inecek sihirli bir değneğin vaadi değildir. Bu, evrenin ve insan psikolojisinin kaçınılmaz bir yasasıdır. Zıtlıklar birbirini doğurur. En derin acıyı tatmamış bir zihin, sevincin o keskin, yalın ve sarsıcı hafifliğini asla layığıyla ayırt edemez. Işığı anlamlı kılan, göz bebeklerimizi büyüten o karanlık geçmişimizdir.

Günün sonunda acının sevinçle yer değiştirmesi bir teslimiyet değil, bir zanaattır. Hayat, bizi en kırılgan yerlerimizden kırar ve ironiktir ki en çok da o kırık yerlerimizden güçleniriz. Tıpkı kırılan seramikleri altınla birleştiren Japon sanatı Kintsugi gibi.

Yaralarımız bizi çirkinleştirmez, aksine yaşanmışlığın ve direncin en estetik kanıtı olarak parıldar. Kusurlarımız ve sızılarımız, gelecekteki o muazzam hafifliğin ham maddesidir.

SAFİ İSRAF

Eğer her şey bir gün yok olacaksa, geriye kalan tek sığınak imgelerin gücüdür. Ruhun o soğuk, metalik sızısını alıp bir sanat eserine dönüştürdüğünde anlamsızlığın kendisi bir varoluş biçimine dönüşür. Bir yanda teni acıtan sert bir endüstriyel soğukluk, diğer yanda o hissi örten simsiyah bir kadife... Acı, en saf yaratım yakıtıdır.

Hayatın hiçbir anlamı yoksa bu demektir ki attığımız her adım, yazdığımız her satır tamamen bize aittir. Boşlukta yankılanan bir çığlık bile mutlak sessizlikten daha asildir.

Mademki bir gün her şey bitecek, peki neden vedalara üzülür ki insan? Boşuna, onca hüzün safi israf!

SOLMAMAK İÇİN AÇMAMAK

Hiç açılmamış bir çiçeğin solma riski yoktur ama onun hiç açmamış olması, doğanın en sessiz tragedyasıdır.

Pişmanlık, geçmişin ağır gölgesini bugünün üzerine düşüren, insanın gözlerini geriye mıhlayan amansız bir yük. Zihin hep geriye gittiğinde, adımlar ileriye atılamaz hâle gelir. Her duraksama ise heybede yeni pişmanlıklar biriktirir. Peki ama sırf düşme korkusuyla hiç yola çıkmamak, hedefe ulaşamamaktan daha mı az acıtır?

Hiç doğmamış olmak, elbette pişmanlığın mutlak yokluğudur. Ancak bu, tesellisi olmayan bir yokluktur. Aklı ve gözü geride kalan biri belki bir süre yol katedemez.

Pişmanlıklarla dolu bir hayat, kusursuz bir hiçliğe tercih edilmelidir. Çünkü hiç var olmamak bir kaçıştır; hatasıyla, sancısıyla, pişmanlığıyla…

SOLMANIN DİLİ

Bazı şeyler bir kez ölür ve bir daha hiç dirilmez. İnançlar da çiçekler gibidir bu konuda. İkisi de mevsimsiz bir kışta kök tutar.

İnsan önce çiçeği yas eder sonra inancı. Ama ikisi de aynı toprağa düşer, geri dönüşü olmayan bir sessizliğe. Çiçek solduğunda dal hâlâ orada, gövde hâlâ ayaktadır. Yalnız renk gitmiştir, koku gitmiştir, o kısacık mucize gitmiştir. İnanç söndüğünde de böyledir. İnsan hâlâ oradadır, gövde hâlâ ayaktadır, yalnız dünyayı tutan o ipliksi ışık eksiktir artık.

Acı tecrübe öğretir ki yas tutulan şey çoğu zaman nesnenin kendisi değil, onun bir daha mümkün olmayışıdır. Çiçek için ağlamayız. Çiçeğin döngüsünü, dönüşünü, vaadini kaybettiğimiz için ağlarız. İnanç için de aynı, kaybettiğimiz eski hâlimize duyduğumuz güvendir.

Belki de büyümek hangi ölümlerin gübre olacağını, hangilerinin sadece toprak olacağını ayırt etmeyi öğrenmektir. Kimi ölü inanç çürür ve bir başka çiçeğe can verir. Kimi ölü inanç ise sadece taşlaşır, üstüne hiçbir tohum tutunmaz.

Dirilmeyecek olanı bilmek… İşte bu insanı yaşlandıran şeydir. Belki de aynı zamanda onu hafifleten şeydir. Artık beklemenin sonu gelmiştir. Yas, beklemenin bittiği yerde başlar ve bittiği yerde nihayet yürünebilir.

SUÇUN SAHİPSİZ, CEZASIZIN SERBEST KALDIĞI YER

Adaletin terazisi yalnız paslanmaz, bazen yanlış kefeye konan bir taşla bütün dengeyi sessizce devirir. Çünkü adalet bir oyuk açıldığında onu doldurmak zorunda hisseder kendini. Suç, havada asılı kalmayacak bir koku gibidir. Birinin üstüne sinmek zorundadır.

Sanat, yüzyıllardır bu trajedinin gölgesinde biçimlenir. Dostoevski'nin karanlık koğuşlarından Kafka'nın labirentvari koridorlarına kadar anlatılan şey aslında tek bir hezimettir. Yanlış adamın boynuna geçirilen ilmik, asıl failin boynuna takılan bir özgürlük madalyasına dönüşür. Sanatın acı gerçekliği tam da burada başlar. Gerçek hayatta sahneler görkemli sonlarla bitmez. Bir masum demir parmaklıklar ardında çürürken, bir cani sokakta adımlarını atar ve hayat ritmini bozmadan akmaya devam eder.

Deneyim bize öğretir ki yanlış bir mahkûmiyet, tek bir hayatı karartmakla kalmaz. İki hayatı birden sahte bir kadere hapseder. Biri parmaklıklar ardında hiç işlemediği bir günahın bedelini öderken, diğeri dışarıda hiç hak etmediği bir masumiyet maskesiyle gezer. Ve en nihayetinde, gerçeğin gözlerinin içine bakacak cesareti olmayan soğuk bir gerçekçilikle yüzleşiriz:

Suçsuzun ahı duvarlara kazınırken, suçlunun ayak izlerini zaman çoktan silmiştir.

SUSMAYI ÖĞRETEN SORU

Bir kadın ne ister diye sormak, çölde su ararken denizi unutmaktır. Kadın istemez, olur. Dalga gibi her kıyıda farklı bir biçim alır ve hiçbir kıyı onu tam yakalayamaz. Bir doktor gibi nabız tutmaya çalışsam da can damarım her dokunuşta yer değiştirdi.

Belki de bu soru sorana ait bir eksikliğin itirafıydı. Erkek aklı ölçmeye alışkın olduğu için ölçülemeyeni bir kusur sayar. Oysa esrar kusur değildir. Bazı şeyler anlaşılmak için değil, yaşanmak için vardır.

Benim inandığım, bir kadın ne istediğini çoğu zaman kendisi de tam bilmez çünkü istek sabit bir nesne değil, akan bir nehirdir. Dün istediği şey bugünün ışığında başka bir renge boyanmıştır. Onu bir formülün içine sıkıştırmaya çalışan her el, suyu avucunda tutmaya çalışan çocuğun eli gibi boşa kalır.

Aforizmik olarak bazı sorular cevap için değil, susmayı öğretmek için sorulur. Bir bilgelik değil, bir teslimiyet anıtıdır.

Ve belki en doğru cevap, hiçbir zaman bir cevap olmamasıdır.

ŞAHESERDEKİ GİZLİ ANATOMİ

Hayatın o parlatılmış, filtreli vitrinlerinde bize hep zaferin kusursuz bir tırmanış olduğu yalanı söylenir. Oysa masalları bir kenara bırakıp realist bir pencereden baktığımızda acı gerçek, başarı dedikleri şey aslında ustaca düşebilme sanatıdır.

Bir heykeltıraşı düşünün. Başyapıtını yaratırken mermere vurduğu her kusurlu çekiç darbesi, formun dışına çıkan her yonga bir başarısızlıktır. Taş beklenmedik yerinden çatlar, emek ufalanır ve çoğu zaman her şeye sıfırdan başlamayı emreder. Deneyim dediğimiz o ağır madalya, şans eseri değil, tam da bu hayal kırıklığı enkazının altında coşkuyla dövülür.

Buradaki "coşku" kelimesi, ahmakça bir neşe veya acıyı hissetmeme hali değildir. Aksine, kanayan dizlere ve sızlayan ellere rağmen çekici bir kez daha kaldırma inadıdır. Gerçekçi olalım. Her yenilgi ruhu hırpalar, zihni kemirir ve hevesin boğazına sarılır. Ancak sanat, tam da bu acıyı yakıt olarak kullanabildiğinizde başlar. Başarısızlık bir kaza değil, eserin zorunlu ham maddesidir.

Nihayetinde ortaya çıkan şaheser hiç hata yapmamanın değil, sayısız yenilgiyi estetik bir sabırla ehlileştirmenin anıtıdır. Zirve, hiç düşmeyenlerin değil, düşüşlerin ritmini kusursuzca ezberleyenlerin ulaşabileceği yorgun bir duraktır.

TANIKSIZ ACI

İnsan bir kez kaybettiği şeyi gerçekten kaybeder. Geri kalanı hafızanın iyiliğinden ibarettir. Sanat, o iyiliğin yalanını söylemenin en dürüst biçimidir.

Acı, anlatılmadığı sürece sadece acıdır. Anlatıldığı an bir şeye dönüşür. Bazen güzelliğe, bazen sadece daha taşınabilir bir yüke. Çoğu zaman ikisi aynı şeydir. Kimse gerçekten iyileşmek için yazmaz, çizmez, dans etmez. İyileşme bir yan etkidir, amaç değil. Amaç, acının bir tanığı olmasını sağlamaktır. O tanık başkası olmasa bile; kâğıt, tuval ya da boş bir oda olsa bile.

En dürüst eserler en az süslenmiş olanlardır. Süs, korkunun bir biçimidir. Gerçeği tam göstermeye cesaret edememenin maskesidir.

Ve belki de bu yüzden sanat hem en yalnız hem en paylaşılan eylemdir. Kimse seninle birlikte o odaya giremez, ama herkes oradan çıkan şeyi görebilir.

TAŞ TAŞ ÜSTÜNDE, İNSAN ALTINDA

Eski toprak patikalarda yürürken insanların bastığı yer titrerdi ama duruşu sarsılmazdı. Yolun engebesini, çamurunu, taşını sırt sırta vererek aşardı insanlık. Çile ortaktı, dolayısıyla dert de derman da ortaktı. Bugün ise altımızdaki yollar pürüzsüz birer ayna gibi. Alabildiğine düz, alabildiğine konforlu. Fakat o yollardan geçen ayakların, o direksiyonları tutan ellerin taşıdığı ruhlar parça parça, delik deşik. Eskiden yollar bozuktu, insanlar doğru; şimdi yollar doğru, insanlar bozuk.

Zamanın o amansız dönüşümü, yani modernitenin o çiğ, sabırsız ve her şeyi tüketen evresi üzerimizden bir silindir gibi geçti. Dünyayı imar ederken, kendi iç mimarimizi yerle bir ettik. Sanatın, edebiyatın ve o eski dervişane bilgeliğin aziz bağları birer birer kurudu. Yerini beton soğukluğuna ve her köşe başında pusuya yatmış bir menfaat realizmine bıraktı.

Acı olan şu ki; artık kimse kaybolmuyor çünkü navigasyonlar her sokağı gösteriyor. Ama kimse menzile de varamıyor çünkü kalpler pusulasını yitirdi. İlerleme dediğimiz şeyin aslında derin bir gerileyiş olduğunu fark ettiğimiz o an, hakikatin canımızı en çok yaktığı andır. Yollarımız dümdüz, evet ama o yollarda yürüyen insanlığın omurgası hiç bu kadar eğrilmemişti.

TEK KOLLU TERAZİ

Dünya, üzerine kurulu olduğunu iddia ettiği o kutsal kavramı hiçbir zaman tam olarak kavrayamadı. **Adalet,** bize çocukken öğretilen o simetrik terazi figürü, aslında sadece mermerden bir heykelin elinde donup kalmış bir temenniden ibarettir. Gerçek hayatın sert sokaklarına indiğinizde görürsünüz ki dünyada adalet terazisi yalnız bir tarafa ayarlı.

TEK MEŞRU TUTSAKLIK

İnsanın en büyük mücadelesi dış dünyayla değil, kendi içindeki iktidar savaşıyladır. Bu savaşta irade, dizginleri elimizde tutan akıldır. Arzuların, öfkenin ve anlık heveslerin rüzgârına kapılmamak; kendi hayatının dümeni başında durabilmektir. İradesine hâkim olan insan kolay yıkılmaz, savrulmaz.

Ancak salt irade, insanı soğuk ve katı bir mekanizmaya dönüştürme riski taşır. İşte tam bu noktada vicdan devreye girer. Vicdan, özgürleşmek adına kaçılacak değil, aksine gönüllüce teslim olunacak tek kaledir. İradenle arzularına ve hırslarına hükmetmelisin ama merhametin, adaletin ve insanlığın sesi olan vicdanının karşısında elin kolun bağlı kalmalı.

Bütün dürtülerinin efendisi ol ama vicdanının fısıltısına kayıtsız şartsız boyun eğ. Çünkü insan ancak kendi hırslarını zincirleyip vicdanına esir düşebildiği kadar özgür ve insandır.

UYUMANIN YETMEDİĞİ YER

Çocukken bir korku yatağın ayak ucundaydı. Bir ses, bir karanlık, bir şey. Annem "Uyu, geçer." derdi ve geçerdi. Uyku bir nehirdi, taşıyıp götürürdü dünü. Sabah kıyıya bambaşka bir gün bırakırdı.

Şimdi yatağın ayak ucunda kimse yok. Korku içeride, kaburgaların arasında bir yerde tünemiş. Uyursun, derin bir kuyuya iner gibi inersin ve sabah aynı taş yine boğazındadır. Çünkü çocukluğun korkusu dışarı kalmıştır. O kovulabilirdi. Büyüklüğün korkusu da seninledir. Onu kovamazsın, gitmez.

Bahçedeki incir ağacı her kış çırılçıplak kalır ve biz sanırız ona bakıp. Ama o ölmez, o sadece taşıdığını bırakır, hafifler, bekler ve ilkbahar gelince yeniden yaprak verir. Ama artık aynı yapraklar değildir bunlar. Eski yapraklar toprağa karışmış, kök olmuştur artık.

İşte fark budur. Ağaç unutarak hafiflemez, dönüştürerek hafifler. Biz ise hâlâ çocukluğun o sihrini ararız. Bir uyku, bir karanlık ve bir sabah hepsi silinsin isteriz. Ama yaş bize başka bir şey öğretir sessizce. Bazı şeyler geçmez, taşınır omuzdan omuza, geceden geceye, mevsimden mevsime.

Ve belki büyümek de tam burada başlar. Geçmesini beklemekten, taşımayı öğrenmeye geçtiğimiz o eşikte.

ÜRYAN GERÇEKLİKTEN MAKBERE

Göğüs kafesimize sığdıramadığımız o devasa kibir, ilk toprak atıldığında fısıltıya dönüşür. Kendimizi başrolü sanıp sahneye fırladığımız bu dünya, aslında her perdesi aceleyle kapanan, dekoru dökülen, başı sonu belirsiz bir taşra tiyatrosundan ibaret. Zamanın amansız değirmeninde, etimizle ve hırslarımızla öğütülmeyi bekleyen birer gölgeden fazlası değiliz. Bugün damarlarımızda deli gibi akan o tecrübe, biriktirdiğimiz acı ve titizlikle işlediğimiz sanat, yarın soğuk bir mermer tezgâhta son bulacak birer anatomik detay yalnızca. Makberin karanlık romantizmi tam da burada filizlenir, bizi eşitleyen o kaçınılmaz ve muazzam hiçlikte.

Gerçeklik, gotik bir katedralin gölgesi gibi düşer üzerimize. Sert, gri ve tavizsiz. Ne kadar yükseğe tırmanmaya çalışırsak çalışalım, bu köhne gezegende attığımız her adım bizi aynı çukura yakınlaştırır.

Burası yalnızca dünya ve burada her şey yarım kalır. En kusursuz sanat eseri de en derin intikam da en amansız aşk da nihayete eremez burada. Bir fırça darbesi eksik kalır, bir nota havada asılı durur, bir veda cümlesi asla tamamlanamaz. Dünya, tamamlanmamış ruhların ve yarım bırakılmış hayallerin mezarlığıdır. Bu gerçekle kavga etmeyi bıraktığında, kalbindeki o karanlık sızı yerini mağrur bir kabullenişe bırakır.

Zira her şeyin yarım kalacağı fermanı verilmişse bu handa, bitiremediklerin için hayıflanmayı bırakıp, sadece geçip gitmenin o trajik zarafetini seyretmek gerekir.

VARIŞIN İLLÜZYONU

Zihnimizde her zaman parıldayan bir zirve, varılacak mutlak bir liman vardır. Başarı, huzur, aşk ya da sadece olmak istediğimiz o insan... Hedef, haritadaki kırmızı bir nokta gibi net ve hareketsizce bizi bekler. Ancak bakışlarımızı o noktadan çekip ayaklarımızın ucuna indirdiğimizde, altımızdaki toprağın silindiğini fark ederiz. Çünkü önümüzde uzanan hazır bir patika yoktur.

İşte tam o an, tereddüt başlar.

Sağa atılan bir adım pişmanlık, sola atılan bir adım şüphe doğurur. İnsan, kendi çizmediği bir yolda yürürken adımlarından emin olamaz. Aslında yol dediğimiz o belirsiz şerit, dışarıda bir yerlerde bizi bekleyen asfalt bir zemin değildir. Kendi içsel gelgitlerimiz, korkularımız ve cesaretimizdir. Biz yürüdükçe bastığımız yer şekil alır. Tereddüt, yolun engeli değil, bizzat kumaşıdır.

Belki de insan, varmayı arzuladığı hedefi bir kenara bırakıp tereddüdün o tekinsiz ama özgürleştirici ritmine ayak uydurmalıdır. Çünkü hazır yollar bizi başkalarının hedeflerine götürür. Kendi yolunu arayan ise durup durup duraksayan, her adımda kendini yeniden doğuran o soylu şüphenin ta kendisidir.

VİTRİNLERDEN UZAK, KENDİNE YAKIN

Ellerinizin lekeli, sesinizin titrek ya da adımlarınızın ritimden yoksun olması, evrenin zerre kadar umurunda değil. Çünkü sanat, vitrinler için dikilen şatafatlı bir kaftan değil; insanın kendi karanlığına tuttuğu loş ve samimi bir fenerdir. Bir tuvale fırça vururken, bir kili parmaklarınızla ezerken ya da beyaz bir sayfaya ilk kelimeyi düşürürken aslında dışarıya bir şey sunmazsınız; içeriye, o hiç ayak basılmamış odalarınıza doğru bir kazı başlatırsınız.

Dünya, bizi sadece ürettiğimiz ve tükettiğimiz nesnelerle ölçen sağır bir pazar yeridir. Oysa insanın asıl ihtiyacı, görünür olmak değil, var olduğunu hissetmektir.

Bir enstrümanın teline acemice dokunduğunuzda çıkan o çatlak ses, şöhretin kapılarını aralamayabilir; fakat içinizde yıllardır uykuda olan bir sızıyı uyandırır. Yazdığınız o kırık dökük şiir, hiçbir antolojiye girmeyecektir belki, ama ruhunuzun genişleyen çeperlerinde kendine bir sığınak bulacaktır. Sanatla uğraşmak, kusursuzluğun diktatörlüğüne karşı verilmiş en zarif savaştır. Kendinizi o ehlileşmemiş yaratım sürecine bıraktığınızda, içinizdeki saklı ormanları, o güne dek hiç konuşmamış yanlarınızı keşfedersiniz.

Bu yüzden, bırakın boyalar aksın, kelimeler devrilsin ve bedeniniz müziğin peşinden gelişigüzel sürüklensin. Ruhunuzun büyümek için alkışlara değil, sadece sizin tarafınızdan fark edilmeye ihtiyacı var.

YALNIZLIK TEHLİKELİDİR

Yalnızlık, kapısı dışarıdan kilitlendiğinde bir zindan, içeriden kilitlendiğinde ise bir saraydır. Onun en büyük tehlikesi tam olarak bu konforlu esaretinde saklıdır. Çoğu insan için kalabalıkların gürültüsünden kaçıp kendi içine dönmek başlangıçta sadece bir sığınak arayışıdır. Ancak o sığınakta geçen zaman uzadıkça insan zihni benzersiz bir şey keşfeder. "Mutlak bir huzur." Bu huzur dış dünyanın karmaşasından, bitmek bilmeyen beklentilerden ve insan ilişkilerinin getirdiği o yorucu maskelerden arınmış bir bölgedir. Kimseye bir şey kanıtlamak zorunda olmadığınız, sadece kendi ritminizle hareket ettiğiniz bir özgürlük alanıdır.

Bir kez bu içsel dinginliğin tadını aldığınızda, yalnızlık bir zorunluluk olmaktan çıkıp güçlü bir bağımlılığa dönüşür. Çünkü dışarıdaki dünya çatışmalarla, hayal kırıklıklarıyla ve bitmek bilmeyen bir uğraşma haliyle doludur. İnsanlarla iletişim kurmak, onların egolarını, beklentilerini ve karmaşalarını da kabul etmek demektir. Kendi içindeki o kusursuz sessizliği keşfeden biri için bu yabancı gürültü artık katlanılması zor bir kirliliğe dönüşür.

Yalnızlığın getirdiği o derin bağımlılık, insanı dış dünyaya karşı koruyan ama aynı zamanda onu dünyadan koparan şeffaf bir kalkandır.

YATAY CİHAT

İnsanlık tarihi, inançları uğruna canını feda eden kahramanların ve azizlerin hikayeleriyle doludur. Bir ideal, bir doktrin veya bir din uğruna ölmek; trajik ve sarsıcı görünse de aslında anlık, dikey ve nihai bir teslimiyettir. Ölüm, kişiyi bir anda hatasız bir sembole, tartışılmaz bir ikona dönüştürür. İnancın bedelini kanla ödeyip sahneden çekilmek, trajik bir konfor barındırır içinde. Çünkü o andan itibaren artık çelişkiler, düşüşler ve insani zayıflıklar yoktur. Her şey tek bir büyük feda edişle mühürlenmiştir. Asıl ağır olan, o idealin gölgesinde yaşamaktır.

Yaşamak yataydır, zamana yayılır ve her sabah yeniden başlar. Bir inancı hayatın monotonluğuna, öfke anlarına, nefsin arzularına ve günlük ahlaki ikilemlere yedirebilmek her gün, her saat nefisle amansız bir savaş vermeyi gerektirir. Ölmek bir anlık bir cesaret işiyken; yaşamak sabır, tutarlılık ve bitmek bilmeyen bir sadakat ister. Dedikodu yapmamak, adil olmak, hırslarına yenilmemek ve inandığın değerleri her gün kirletmeden sırtında taşımak kurşunun önüne atlamaktan çok daha fazla irade talep eder.

Belki de bu yüzden insanlık, inançları için yaşayan canlı örnekler bulmakta zorlanırken onlar için ölmeye hazır kitleleri her zaman daha kolay bulmuştur. Çünkü anlık bir kahramanlık, ömür boyu sürecek bir ahlaki disiplinden her zaman daha cazip ve kesinlikle daha kolaydır.

YIRTICIYI ALT EDEN MELODİ

Yeryüzünün en vahşi yırtıcısı, doğanın kuralını pençesiyle yazan pençeli bir leopar ya da dişlerini bileyen bir kurt değildir. En tehlikeli hayvan, zihni hırsla, öfkeyle ve kaosla zehirlenmiş olan insandır. Deneyimlerimiz bize gösterir ki insanın içindeki o çiğ gerçeği, modern dünyanın yarattığı o amansız yırtıcıyı ne kanunlar tam anlamıyla dizginleyebilir ne de parmaklıklar.

Fakat müzik, insan ruhunun o en karanlık, en realist köşesine sızdığında işler değişir.

Müzik, hayalperest bir kaçış çizgisi değil. Gök ile toprak arasındaki o devasa, sert boşluğu dolduran somut bir köprüdür. Gökyüzünün kusursuz matematiği ile toprağın çamurlu, çıplak gerçeğini bir araya getirir. Bir kemanın yayından çıkan o ilk ses, sadece havayı titreştirmez; içimizdeki o en ilkel, en savunmacı hayvana "dur!" der. Bizi avcı olmaktan çıkarıp, varoluşun o ortak ritmine kulak kesilen birer dinleyiciye dönüştürür.

Tecrübe ettiğimiz hayat ne kadar acımasız ve köşeli olursa olsun, bir melodi duyulduğunda o katı gerçeklik yumuşar. Silahlar iner, yumruklar gevşer. Çünkü müzik bize duymak istemediğimiz gerçekleri bile öyle bir ahenkle anlatır ki, insan kendi vahşetinden utanıp insanlığına geri döner. En tehlikeli yırtıcı bile bir müziğin muazzam dengesi karşısında diz çökmek zorundadır.

YÜRÜRKEN ÖĞRENİLİR BELKİ DE

Kendi adımlarından emin olamayan bir insanın, bir başkasına yol gösterme korkusu kadar dürüst çok az şey vardır bu hayatta.

Henüz kendi içindeki labirentin haritasını çıkaramamışken, hayatın sert rüzgârlarında yalpalarken ve "yaşamak" denilen o devasa muammayı çözmeye çalışırken, sıfırdan bir varlığı bu belirsizliğe davet etmek haklı bir ürperti yaratır insanda. Şöyle sorar kendine insan: "Ayağım her taşta takılırken, ona yürümeyi nasıl öğretebilirim?"

Oysa gözden kaçırdığımız bir hakikat var: Hayatı öğretmek, kusursuz bir bilge olmak demek değildir. Belki de bir çocuğa verilebilecek en büyük hediye, ona her şeyi bildiğimizi iddia etmek değil; her şeye rağmen dürüstçe öğrenebildiğimizi göstermektir. Hayat, tamamlanmış ve rafa kaldırılmış bir ders kitabı değildir ki açıp okutalım. O bizim de her gün yeniden yazdığımız, kırıldığımız, düştüğümüz ve tekrar ayağa kalktığımız bitmeyen bir taslaktır.

Belki de birine rehberlik etmek için harika bir hayat tecrübesine değil, sadece onunla birlikte düşüp kalkacak kadar alçakgönüllü bir cesarete ihtiyacımız vardır. Yanıtları bilmesek de soru sormaktan korkmamayı öğretmek yetecektir bazen. Çünkü bu dünyada toy olmak bir kusur değil, nefes aldığımız sürece devam eden o çıraklığın tek kanıtıdır.

YÜZ SEKİZ MİLYAR İNSANDAN BİRİ

Hüznünü ve hissettiğin o ağır anlamsızlığı idrak edebildiysen ne âlâ. Hayatın bazen devasa, dişlileri boşa dönen bir makine görünüşü vardır. Madem her şey boş bir mahkûmiyet ve madem çaba beyhude, debelenmek niye? Yaşayın, bir dakika sonrasını bile hesaplamadan. Fırlatın pabuçlarınızı, kimin ne dediğine aldırmadan yürüyün. Çünkü gerisi boş, gerisi mahkûmiyet ve daima hezeyan. Ben bunları yapamadığım için pişman mıyım? Evet, belki… Ama toydum, aklım havada, kanım kaynıyordu.

Yine de keşke demiyorum. Çünkü hayatın silgisi yoktur. İşin laneti de tam olarak burada. Yazılır, çizilir, bir bakmışsın ki bitmiş. Eğer yeniden doğsayd-ya da boşver, benim yolum bitti. Önemsiz, sıradan birinden sevgilerle…

ZAMAN CİMRİSİ

İnsan, doğduğu anda bir kumbara gibidir. İçine zaman doldurulmuş ama kumbaranın deliği yalnızca tek yöne işler, dışarı akmaya. Hiçbir el o deliği tıkayamaz, hiçbir dua o akışı durduramaz. Biz büyürken zaman küçülür, biz tutkulanırken zaman tükenir. Bir ömür düşünün; yetmiş, seksen, belki doksan yıl. Sayı kalabalık görünür ama yalandır bu kalabalık. Çıkarın uykuyu, çıkarın hastalığı, çıkarın çalışmak zorunda olduğunuz o sonsuz öğleden sonraları. Geriye kalan, avucunuzda erimiş bir kar tanesi kadardır.

Oysa istekleriniz bir okyanus genişliğinde. Dünyayı gezmek istersiniz ama her şehir başka bir şehri yutar içine, hiçbiri tam doyurmaz. Bütün kitapları okumak istersiniz ama her kitabın sonunda yeni on kitap doğar. Kütüphane sizi çoğaltır, siz kütüphaneyi tüketemezsiniz. En iyi filmleri izlemek istersiniz ama liste her geçen yıl yeniden yazılır, siz hâlâ dünün başyapıtlarındasınız. Müzik üretmek istersiniz ama beste bir ömür ister, ömrünüzse beste için ayrılmamıştır. Sevmek istersiniz, gerçekten sevmek ama aşk da zaman yer en doyumsuz şekilde. Ve inandığınız yaratıcının huzurunda eğilmek istersiniz oysa ibadete ayıracağınız sükûnet bile çalışma saatlerinin arasında sıkışıp kalır. İşte bu yüzden insan, hayatın sonunda eli boş kalır. Dolu bir ömür yaşamış olsa da.

Çünkü zaman cimridir. Verir ama az verir. Sunar ama esirgeyerek sunar. Ve biz bu cimri tanrının önünde sonsuz isteklerle diz çökmüş zavallı dilencileriz.

Belki de bilgelik her şeyi yapmaktan değil, yapamayacağımızı bilerek seçtiklerimizin kıymetini bilmekten geçer. Belki tek çare kumbaranın deliğine kulak vermek ve düşen her saniyenin sesini bir şükür gibi dinlemektir.

ZAMANI AŞAN FISILTILAR

Zamanı aşmanın en sessiz ve en derin yolu, bir kitabın kapağını aralamaktır. Yüzyıllar önce yaşamış bir düşünürün ya da şairin zihninden dökülen kelimeler, sayfalar arasında unutulmuş mürekkep izleri değil; çağlar ötesinden bize uzatılan dostane bir eldir.

Bir kitabı okuduğumuzda yalnızca satırları takip etmeyiz, devasa bir zaman koridorunda yürüyüp insanlık tarihinin en parlak zihinleriyle aynı masaya otururuz. Montaigne bize iç dünyasını açar, Yunus Emre insan sevgisini fısıldar, Descartes hakikati arayışını anlatır. Yüzyıllar önce yaşamış bu büyük insanlar, en rafine düşüncelerini ve hayatın karmaşasından süzüp çıkardıkları tecrübeleri hiç çekinmeden bizimle paylaşırlar. Üstelik bu sohbet ne zamana yenik düşer ne de mesafe tanır.

İyi bir kitapla baş başa kalmak, yalnızlığı unutmak ve insanlığın ortak hafızasına konuk olmaktır. O masadan her kalkışımızda kendi çağımıza ve hayatımıza biraz daha bilge, biraz daha anlamış olarak döneriz.

ZAN VE HAKİKAT

İnsanın en ağır yükü, kendine yakışanı yapma çabasıdır. Sırf bir kalp daha kırılmasın, nezaket yerle yeksan olmasın diye yutkunursun. Söyleyecek onlarca cümlen, karşındakinin haksızlığını yüzüne vuracak yüzlerce kelimen varken sessizliği seçersin. Çünkü bilirsin ki kırılan bir kalbin enkazı, haklı bir zaferin gururundan çok daha ağırdır.

Ancak bu dünyanın garip bir kuralı var. Sen sustukça, karşındaki kendi gürültüsünü hakikat zanneder.

Senin asaletinden ödün vermemek adına ördüğün o sessizlik duvarı, onların gözünde bir acizlik, bir haksızlık itirafı gibi görünür. Cevapsız bıraktığın her itham, karşı tarafta gururlu birer bayrağa dönüşür. Seni "Cevap veremedi." sayıp kendi illüzyonlarında zafer turu atarlar. Oysa sessizlik, her zaman bir kabulleniş değildir. Bazen sadece, "Sana harcayacak tek bir kelimem bile kalmadı." Demenin en zarif yoludur.

Bırakın herkes kendi zannettiği haklılıkla yaşasın. Günün sonunda başını yastığa koyduğunda kırık bir kalp bırakmamış olmanın huzuru, hiçbir haksız zaferle değişilmez.

ZARURİ DEHA

Güç, her zaman kaslarda, ordularda ya da arkasını dayayacak büyük gölgelerde saklanmaz. Asıl güçsüzlük, koruyucu bir elin gelip bizi her felaketten çekip alacağını sanmaktır. Oysa hayatın yalın gerçeği çoğu zaman soğuktur, kurtarıcılar sadece masallarda zamanında yetişir.

İnsanın kendi zayıflığıyla baş başa kaldığı o sessiz an, zihnin uyanış anıdır. Sırtını yaslayacak bir duvar bulamadığında, ayakta kalmak için kendi dengeni yaratmak zorunda kalırsın. İşte akıl, çaresizliğin bittiği yerde bir savunma mekanizması olarak değil, bir hayatta kalma sanatına dönüşerek doğar. Güçlü olan fırtınaya göğüs gerer, akıllı olan ise fırtınanın yönünü okuyup yelkenini ona göre ayarlar.

Bizi düşmekten kurtaracak bir elin yokluğu, kaderin bir cezası değil; aklın kendi potansiyelini keşfetmesi için verilmiş sert bir davettir. Ve insan, yalnızlığın ortasında kendi aklına güvendiği gün gerçekten özgürleşir. Çünkü kendini kurtarmayı öğrenen birini, hiçbir çaresizlik uzun süre esir tutamaz.

ZİRVEDEKİ CÜCE

Zihin, ilk gençliğinde kendini her fırtınaya yön verecek bir kaptan sanır. Heybe azıcık dolunca, kelimeler çoğalıp kavramlar raks etmeye başlayınca insan bilginin zirvesine kurulduğunu vehmeder. Oysa bu, yolun henüz başındaki çömezin heyecanından başka bir şey değildir. Mum ışığı sadece kendi etrafını aydınlatırken, karanlığın büyüklüğünü gizler.

Gerçek bir arayışla kitapların sararmış sayfalarında kayboldukça, felsefenin ve bilimin dehlizlerinde yürüdükçe o ışık büyür. Büyüdükçe de dokunduğu karanlığın, yani bilinmeyenin sınırları genişler. İnsan, devasa bir kütüphanenin koridorlarında ömrünü tüketirken anlar ki, tırmandığı her tepe yalnızca arkasındaki daha yüksek dağları görmesine yaramıştır.

Mürekkebin kokusu zihne sindikçe, kibrin yerini derin bir mahcubiyet alır.

Çok şey öğrenmek, insana bir taç giydirmez. Tam aksi, onu bilginin uçsuz bucaksız ummanı karşısında çıplak ve savunmasız bırakır. İşte bu yüzden "Hiçbir şey bilmiyorum" diyebilmek cehaletin değil, rafine bir tecrübenin ve hazmedilmiş bir ömrün haykırışıdır. Cehalet perdesini yırtmak için önce o perdeyi ilmek ilmek dokuyacak kadar kafa yormak gerekir.

Sonunda anlarsın ki heybeni ne kadar doldurursan doldur, kıyıya vuran dalgalardan yalnızca bir avuç su alabilmişsindir. Ve asıl bilgelik, o koskoca okyanusun karşısında elindeki bir damlayla sessizce ve hayranlıkla eğilebilmektir.

ZORMUŞ VEDA

Her hikâye, arkasında bırakmak istemediğimiz seslerle doludur. Bir ritmin ritmini bulması, bir cümlenin nokta ile buluşması ya da zamanın usulca akıp bir sahile vurması gibi... Baştan sona bir arayıştı bu. 99 defa aynaya baktım, 99 defa hayatın, insanın, seslerin ve sessizliğin bendeki akislerini kâğıda döktüm. Ve işte şimdi, yüzüncü kapının eşiğindeyim.

Bir veda mı bu, yoksa bir başlangıç mı? Belki de ikisi aynı anda. Bir dönemin sonu, doğacak yeni frekansların ilk yankısı. İnsan kaç yaşına gelirse gelsin, kaç beste yapıp kaç satır tüketirse tüketsin, öğrenmenin ve hissetmenin sonu gelmiyor. Bu satırlar, bugüne kadar yoluma ışık tutan her şeye bir saygı duruşudur. Bana sabrı öğreten ritimlere, seslerin arasındaki o görünmez ama her şeyi ayakta tutan boşluklara teşekkür ederim.

Zihnimi, ruhumu, hayallerimi besleyen ve bana bakmayı, görmeyi, duymayı değil; dinlemeyi öğreten her insana, her tecrübeye teşekkür ederim. Başarısızlıklara ve onların arkasından gelen o sessiz güçlenişlere, yolumu kesiştiren tüm dostlara, her bir kelimeme ve ritmime dokunan tüm yaşanmışlıklara teşekkür ederim.

Hayat, tek bir melodiden ibaret değil. Bir şarkı biter, albüm kapanır ama kulakta kalan o melodi başka bir şarkının ilhamı olur. Bu son yazı, sayfalarca süren bir sohbetin nokta durağı değil, sadece yeni bir nefes alma molası.

Şimdi kalemi sakince masaya bırakıyorum. Ama bilinsin ki sesler susmaz, kelimeler bitmez, yol sadece biçim değiştirir. Hoşça kalın…

© 2026

MAZLUM DOĞAN

APORIA